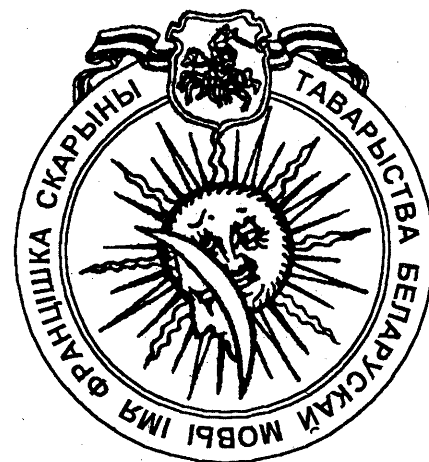

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 48(485) 6 СНЕЖНЯ 2000 г.

80 гадоў Слуцкаму Збройнаму Чыну

III-я Асамблея дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў Беларусі

2-га – 3-га снежня ў Менску адбылася III-я Асамблея дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў Беларусі.

Для ўдзелу у Асамблеі зарэгістраваліся прадстаўнікі 218 арганізацый Беларусі.

Асамблея прагаласавала за заснаванне асацыяцыі грамадскіх арганізацыяў з назвай Асацыяцыя грамадскіх аб'яднанняў "Асамблея".

Асацыяцыя створана з мэтаю заключэння 3-га сектару ў афіцыйныя рамкі дзейнасці. Гэта значыць, што АГА "Асамблея" будзе рабіць спробу рэгістрацыі ў Міністэрстве юстыцыі. І зараз ужо справа ўладаў: ці мецъ зарэгістраваную і ў значнай ступені прагназаваную і падкантрольную асацыяцыю ці і надалей займацца з сотнямі незарэгістраваных, непадказальных і непадкантрольных нікому мініарганізацый, груп, клубаў і г.д. Усе арганізацыі, якія жадаюць выступіць заснавальнікамі Асацыяцыі, павінны падаць адпаведныя дакументы ў выканаўчае бюро Асамблеі да 14 снежня 2000 года.

Асамблея абрала новую рабочую групу ў складзе 42 чалавек; па 3 чалавекі ад кожнай вобласці і па 3 чалавекі ад 8 кірункаў дзейнасці.

Рабочая група атрымалася даволі вялікай, але, улічваючы рост колькасці грамадскіх арганізацый ёсць спадзеў, што яна акажацца працаздольнай, тым больш, што каля паловы яе складаюць мянчане.

Старшынём рабочай групы Асамблеі абраны Алесь Бяляцкі – старшыня буйнейшай беларускай праваахоўчай грамадскай арганізацыі "Вясна-96".

У склад рабочай групы ўвайшла дастаткова вялікая колькасць сяброў ТБМ, у прыватнасці – старшыня ТБМ Алег Трусаў, старшыня Менскай гарадской арганізацыі ТБМ Алена Анісім, старшыня Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ Станіслаў Суднік і іншыя.

Асамблея зацвердзіла Статут Асацыяцыі грамадскіх аб'яднанняў "Асамблея" і шэраг рэзалюцый.

З лінгвістычнага пункту гледжання трэба адзначыць шэраг наватарстваў у Статуце і рэзалюцыях. Так са Статуту знікла слова "сябар" і "сяброўства". У апошні час Мінюст "назло праклятым нацыяналістам" не хоча рэгістраваць дакументы з словам "сябар". Таму замест слова "сябар" у Статуце ўжыта слова "чалец" паводле слоўніка Вацлава Ластоўскага. Замест "сяброўства" ўжыта "чалецтва", амаль "калецтва", хаця слоўнік таго ж Ластоўскага падае "чэльства". Як падаецца, перш чым несці Статут у Мінюст, яго павінны яшчэ добра глянуць лінгвісты.

Прэзідыюм Асамблеі

Створым сваю стратэгію

23 лістапада б. г. адбылося пасяджэнне Сакратарыяту ТБМ, на якім былі разгледжаны прапановы па стварэнні стратэгіі развіцця беларускай мовы ў XXI стагоддзі, якая, згодна з рашэннем Рады ТБМ ад 14 кастрычніка б. г., будзе вынесена на абмеркаванне VII з'езду Таварыства. З дакладам выступіў Сяргей Запрудскі, ён прапанаваў праект складу рабочай групы. Было прынята рашэнне зацвердзіць на наступным пасяджэнні Сакратарыяту канчатковы яго склад пасля ўдакладнення і кансультацый з рэгіянальнымі арганізацыямі.

У дакладзе была выкладзена тэорыя неабходнасці стратэгіі, роля і месца ў ёй ТБМ. Гаварылася, што стратэгія патрэбна, каб больш выразна паставіць у грамадстве пытанне неабходнасці захавання беларускай мовы. Стратэгія – гэта падрыхтаваны калектыўнымі намаганнямі дакумент, якім Таварыства мае кіравацца ў сваёй дзейнасці ў найбліжэйшых 20 гадоў.

У сваім судакладзе Людміла Дзіцэвіч больш дэталёва канкрэтызавала дзейнасць і ролю ТБМ у-рэчышчы распрацоўкі стратэгіі. Выказала свае прапановы ў яе стварэнні.

Вырашана звярнуцца да грамадскіх, палітычных, дзяржаўных і прыватных арганізацый, прадпрыемстваў і ўстаноў прыняць удзел у выпрацоўцы Стратэгіі; разгарнуць дыскусію у газеце "Наша слова"; звярнуцца праз друк да грамадзянаў краіны. Вызначаны адказныя за збор і апрацоўку прапаноў пры сядзібе ТБМ.

На Сакратарыяце былі агучаны ўжо паступіўшыя да Стратэгіі прапановы Генадзя Бураўкіна і Генадзя Цыхуна.

Сябры ТБМ, Сябры ТБМ, чытачы газеты свае меркаванні, прапановы могуць дасылаць непасрэдна ў сядзібу, альбо ў газету "Наша слова".

М. Л.

Памяці Ўладзіміра Караткевіча

26 лістапада к-тр "Змена" прымаў людзей у дзень 70-х угодкаў з дня народзінаў слыннага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча. Зала была паўнютка – школьнікі, студэнты, сталыя людзі. Многія прыйшлі з могілак, дзе знайшоў апошні спачын аўтар "Зямлі пад белымі крыламі".

Вечарыну адкрыла дырэктар кінатэатра "Змена" руплівая гаспадыня Ніна.

Вяла імпрэзу Людміла Дзіцэвіч. Выступаўцаў было шмат: старшыня ТБМ Алег Трусаў, пісьменнік Кастусь Тарасаў, кінарэжысёр Уладзімір Арлоў, былыя кіраўнікі Мсціслаўскага раёну сп. Катушкін і Рыжанкоў, а таксама старшыня Віцебскай абласной арганізацыі ТБМ Іосіф Навумчык.

Яны распавядалі пра стасункі з Ул. Караткевічам, пра падзеі, цікавыя, сур'ёзныя, гумарыстычныя. Асабліва захапіў усіх аповед рэжысёра фільма "Ул. Караткевіч г. Мсціслаў" Ул. Арлова пра акалічнасць стварэння стужкі, пра недалёкую яшчэ дурнотную савецкую рэчаіснасць. І так прыемна было ўсведамляць, што не ўсе партыйныя і савецкія чыноўнікі паддаліся тады бяздумнаму служэнню партыйнай сістэме, што многія аддана шчыравалі на ніве Беларушчыны, натхнёныя вобразамі знанага творцы.

Напрыканцы вечарыны прысутныя паглядзелі дакументальны фільм "Уладзімір Караткевіч. Мсціслаў", а таксама мастацкі фільм "Хрыстос прызямліўся ў Гародні". На вечарыне прысутнічалі кіраўнікі рэгіянальных структур ТБМ з усёй Беларусі.

Наш кар.

Літаратурным святам "Сын зямлі пад белымі крыламі" пачаліся ў Віцебску ўрачыстасці, прысвечаныя юбілею Уладзіміра Караткевіча. У рамках свята: адкрыццё выставаў "Віцебскія мастакі -- Уладзіміру Караткевічу і "Уладзімір Караткевіч і тэатр" і іншыя мерапрыемствы.

На здымку: *на свяце ў бібліятэцы імя У. Караткевіча.*

Фота Аляксандра Хітрова, БелТА.

Ф. СП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА
(назва выдання)

На 2001 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

ПВ | месца | літар — на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА
(назва выдання)

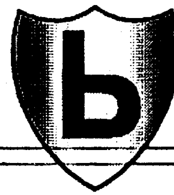
Кошт: падпіскі **645** руб. / пераадрасоўкі ___ руб. Колькасць камплектаў **1**

На2001 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча,ініцыялы)

Нашы рэгіёны

Працуй пільна – і ў правінцыі будзе Вільня

Гэты год адметны для сяброў Баранавіцкай філіі ТБМ імя Ф.Скарыны – адной са старэйшых грамадскіх арганізацыяў горада споўнілася 10 год. І можна было б не звяртаць на гэта ўвагі. Калі б не адна акалічнасць: з усіх філіяў ТБМ на Беларусі Баранавіцкая з'яўляецца адной з найболып дзейсных і дасведчаных. Гэта лішні раз сцвердзіла вечарына, прысвечаная юбілею арганізацыі, на якую прыйшло больш за 300 жыхароў горада. Не ведаю, ці ў стане арганізаваць падобнае якая іншая рэгіянальная ці менская арганізацыя Таварыства. Гэта не дзіва, бо ў той час, калі шмат хто з былых (і цяперашніх ТБМ-аўцаў) наракае на ўрад, дурны народ, адсутнасць падтрымкі і г. д., у Баранавічах людзі папросту працуюць. Яны ставяць перад сабою задачу і выконваюць яе.

Але аб працы арганізацыі лепей распавядзе яе старшыня...

6 верасня 1989 года ў **Баранавічах** утварылася **гарадская** арганізацыя **Таварыства** беларускай мовы **імя Ф. Скарыны**. Ужо адбыліся ў Менску Дзяды-88 і **мітынг 19 лютага** 1989 г. на **стадыёне** "Дынама". Пачаўся **"час вулічных акцыяў", час стварэньня незалежных ад улады арганізацыяў**, якія **тады называліся** "нефармальнымі". Пачалася трэцяя "ліберальная вясна" дэмакратычнага руху. Гэта быў самы рамантычны перыяд нашай дзейнасці і час найлепшых спадзяванняў.

Баранавіцкую структуру ТБМ узначаліў Міхась Бернат, які працуе ў аддзеле **культуры** Баранавіцкага **райвыканкама**. Яго намеснікамі сталі выкладчыца беларускай мовы СШ №2 Лілея Плыгаўка і паэт Мікола Бусько. Скарбнікам быў абраны Міхаіл Кадыка – эканаміст па адукацыі. Сакратаром стала Лідзія Антановіч.

Як некалі ў пачатку XX стагоддзя "нашаўніцы" абуджалі беларускі народ, так і цяпер, праз 80 год сябры ТБМ мелі такія ж мэты. Таму прыярытэтнае мейсца ў дзейнасці нашаі арганізацыі заняла асвета. Сябры ТБМ добра разумелі, што, не ведаючы сваёй гісторыі, немагчыма спрычыніцца да нацыянальнага адраджэння Беларусі. Вось чаму было вырашана стварыць "Школу па вывучэнні гісторыі, мовы і культуры Беларусі". Заняткі, якія праводзіліся на грамадскіх пачатках, вялі не толькі мясцовыя настаўнікі, але і навучэнцы з Менску ды іншых месцаў Беларусі. Ішлі ў гэтую школу рабочы і службовец, чыноўнік і вайсковец, настаўнік і вучань, маладыя і стары. Зацікаўленасць людзей роднай гісторыяй, мовай і культурай прыносіла для выкладчыкаў найвялікшую радасць.

Акрамя школы ТБМ актыўна далучалася да ўсіх культурніцкіх мерапрыемстваў, што праводзілася ў горадзе і раёне. Намаганнямі сяброў таварыства ў Баранавічах была адноўлена традыцыя калядавання і валачобніцтва. І сёння вельмі прыемна бачыць юнакоў і дзяўчат, якія калядуюць з такім натхненнем і жаданнем.

У 1991 годзе пачала выходзіць беларускамоўная газета "Баранавіцкае слова" (рэдактар – Аркадзь Блінкоўскі). Газета з'яднала вакол сябе ўсе беларускія патрыятычныя і культурніцкія сілы горада. На вялікі жаль, абараніць газету ад наскокаў ворагаў беларушчыны не ўдалося. І цяпер мы не маем сваёй беларускамоўнай газеты ў горадзе. А яна вельмі патрэбная для нацыянальна-культурнага адраджэння ў рэгіёне.

Хацеў бы адзначыць, што ТБМ вельмі шмат зрабіла для развіцця нацыянальнай самасвядомасці, для вывучэння гісторыі Беларусі.

Намаганнямі сп. Берната ў вёсцы Лясная быў устаноўлены памятны знак бацьку першага беларускага вандроўнага тэатру Уладзіславу Галубку. Устаноўлена мэмарыяльная дошка Аляксандру Лянкевічу -- кіраўніку зводных аддзелаў паўстанцаў 1863 года ў вёсцы Мілавіды.

1992-1993 гады – найлепшыя часы ў дзейнасці Баранавіцкай арганізацыі ТБМ.

Кіраўніком беларускай дзяржавы ў той час быў С. С. Шушкевіч і беларуская мова пастуова пранікла ва ўсе сферы нашага жыцця. У беларускамоўных класах горада навучалася 2/3 дзяцей. Нават у вайсковых частках ствараліся кабінеты па вывучэнню беларускай мовы і гісторыі Беларусі. Агульнавядома: на чыёй мове гаворыць войска, тую краіну, той народ яно бароніць.

Самым цяжкім і трагічным для нашай дзейнасці стаў 1995 год. На майскім рэферэндуме была не толькі знішчана афіцыйнасць нашых нацыянальна-дзяржаўных сімвалаў, але і быў ганебна забіты рамантызм беларускага нацыянальнага руху. Наймацнейшы ўдар нанеслі "інтэгратары" па беларускай мове. Менавіта пасля рэферэндуму пачалі закрывацца беларускамоўныя класы, школы, газеты і г. д. У цяперашні момант у беларускамоўных класах горада Баранавічы займаецца прыблізна 150 вучняў. А да 1995 года гэтая лічба была большай за 9 тысячаў.

Аднак, пераадолеўшы паслярэфэрэндумны шок, мы паступова пачалі набіраць былую моц і натхнёнасць. Цяпер на ўласным досведзе мы зразумелі, што свядомаму беларусу жыць і працаваць на Беларусі заўсёды было вельмі цяжка. Гучыць парадаксальна, але гэта так.

Нягледзячы на ўсё мацнейшы ціск на беларускасць, ТБМ працягвае працаваць на ніве адраджэнне. За апошнія гады мы правялі каля 10 віктарынаў па гісторыі роднай зямлі і славутасцях Беларусі. Ладзяцца інтэлектуальныя гульні са школьнікамі, навучэнцамі і студэнтамі. Рада ТБМ арганізоўвала і праводзіла вечарыны, прысвечаныя Яну Чачоту, М. К. Агінскаму, М. Радзівілу Чорнаму, Т. Касцюшку, Л. Сапегу. Вось ужо 4 гады на Баранавіцкім радыё выходзіць штотыднёвая перадача "Люблю наш край". Вядучы гэтае перадачы – Алесь Горбач.

Выступаючы на адным з расейскіх тэлеканалаў А. Лукашэнка сказаў, што на Беларусі пражывае 25% рускіх, 10% палякаў, 25% - гэта змешаныя, а 40% - папросту нейкая этнічная маса людзей (насельніцтва). З інтэрвію вынікала, што на Беларусі вельмі шмат расейцаў, а беларусаў бы і няма. Як тут не ўзгадаць верш Ларысы Геніюш:

Далі табе нямала чарак
На твой нацыянальны сон,
Народ сьвінарак і даярак,
Каб толькі не беларусоў.

Вельмі цяжка, што вышэйшае кіраўніцтва нашай дзяржавы робіць такія захады, скіраваныя супраць беларускасці. Ва ўсім свеце мова захоўваецца пры дапамозе дзяржавы. З набыццём незалежнасці ірландскі ўрад аднавіў на дзяржаўным узроўні ірландскую мову. Так зрабілі і чэхі ў 1918 годзе. Дзяржава Ізраіль, якая ўтварылася ў 1948 годзе, аднавіла іўрыт, і гэтая мова стала дзяржаўнай. Нарвежскі ўрад на працягу апошніх 30 год вярнуў з нябыту амаль цалкам знішчаную нарвежскую мову і зараз ёю карыстаецца большасць насельніцтва.

Нашая найвялікшая сёння праблема – гэта адсутнасьць дзяржаўнай падтрымкі.

Але мы не страчваем надзеі і веры ў тое, што беларуская мова адродзіцца і зойме сваё пачэснае месца сярод еўрапейскіх моваў. Нас вельмі натхняе апошні перапіс насельніцтва. Па яго́ных выніках ў 1999 годзе ў Баранавічах беларускую мову назвалі роднай 113048 чалавек, ці 86,3% ад колькасці насельніцтва. На беларускай мове дома размаўляе 38365 чалавек. Вынікі перапісу насельніцтва даюць нам падставу патрабаваць ад уладаў выканання "Закона аб мовах".

У нашым горадзе няма ніводнай беларускамоўнай школы, а ў дзяржаве – ніводнай ВНУ з беларускай мовай выкладаньня. Змаганне за беларускае школьніцтва, за беларускі нацыянальны ўніверсітэт – гэта нашая задача. Таму што гэта – змаганне за гонар нацыі.

***В. Сырыца**, старшыня Баранавіцкай Рады ТБМ імя Ф.Скарыны.*

РЭЗАЛЮЦЫЯ КАНФЕРЭНЦЫІ

"Стан беларускай мовы і шляхі пашырэння сферы яе грамадскага ўжывання"

3.11.2000 г. у Віцебску адбылася гарадская канферэнцыя прадстаўнікоў настаўнікаў беларускай мовы ўсіх школ разам з прадстаўнікамі выхавацеляў дзіцячых садоў, выкладчыкаў дзяржуніверсітэту, гарадскіх аддзелаў адукацыі, гандлю, культуры, транспарту і ТБМ на тэму "Стан беларускай мовы і шляхі пашырэння сферы яе грамадскага ўжывання". На канферэнцыю былі запрошаны прадстаўнікі СМІ горада.

Мэта канферэнцыі: выявіць магчымыя канструктыўныя прыёмы пашырэння сферы ўжывання беларускай мовы ў Віцебску і іх практычнае выкарыстанне ў сучасных умовах.

Нягледзячы на патрабаванне рэферэндуму 1995 г. аб роўным статусе беларускай і рускай моваў у сферы грамадскага ўжывання і патрабаванні Закона аб "забяспячэнні ўсебаковага развіцця і функцыявання беларускай і рускай моваў ва ўсіх сферах грамадскага жыцця", канферэнцыя канстатуе, што адносіны ў горадзе да беларускай мовы не адпавядаюць гэтым патрабаванням.

У адпаведнасці з гэтым і спасылаючыся на рэальныя ўяўленні аб роднай мове, выказаныя пад час перапісу насельніцтва 1999 г., канферэнцыя адзначае, што для захавання нацыянальнай каштоўнасці – беларускай мовы, у якасці першых крокаў неабходна зрабіць наступнае:

1. Горад павінен мець нацыянальнае аблічча – вуліцам, плошчам, гістарычным мясцінам, асабліва ў цэнтры горада, трэба вярнуць гістарычныя старажытныя назвы (вярнуцца да канцэпцыі камісіі па захаванню гістарычнай спадчыны).

2. Святочнае афармленне горада, візуальная рэклама, аб'явы, афішы, назвы крамаў і іх аздабленне трэба рабіць па-беларуску.

3. На гарадскім транспарце прыпынкі і аб'явы на аўтавакзалах павінны рабіцца па-беларуску (існуе методыка і ёсць вопыт, нават у Віцебску, абвяшчэння прыпынкаў па-беларуску).

4. Білеты для праезду ў гарадскім транспарце павінны друкавацца па-беларуску.

5. Выступленні на ўрачыстасцях, іншых публічных мерапрыемствах афіцыйныя і адказныя асобы павінны пераважна рабіць па-беларуску.

6. Для кіраўнікоў усіх рангаў аднавіць курсы для ўдасканалення беларускай мовы ў адпаведнасці з арт. 4 Закона аб мовах для таго, каб ёю валодаць пісьменна і свабодна спачатку ў сваім асяродку, а пасля і на людзях.

7. У дзяржаўных СМІ і, асабліва, на радыё і тэлебачанні рэклама павінна перадавацца па-беларуску. Трэба прызнаць ганебнай практыку тых журналістаў, якія пры звароце да суразмоўца (асабліва, калі гэта нейкі кіраўнік) адразу пераходзяць на рускую мову. У нас няма людзей, якія не разумеюць беларускую мову.

Выхаванне і адукацыя

Трэба адзначыць, што нямала выхавацеляў дзіцячых садоў, настаўнікаў школ і выкладчыкаў ВНУ горада, якія імкнуцца захаваць найвялікшы народны скарб – нацыянальную мову. Але стан мовы і культуры патрабуюць неадкладных дадатковых высілкаў у галіне выхавання і адукацыі. Павінны выконвацца і пашырацца канцэпцыя нацыянальнай адукацыі па лініі: дзіцячы сад – школа, ПТВ, тэхнікум – ВНУ, для чаго ў кожным раёне горада стварыць беларускую школу і ў бліжэйшых да яе дзіцячых садах выхаваўчую працу арганізаваць на патрэбу гэтым школам.

Павялічыць у школах і пазашкольных установах горада колькасць краязнаўчых гурткоў з беларускай мовай.

У кожным раёне горада стварыць школьныя музеі – сапраўдныя асяродкі беларускасці. Для гэтага арганізаваць рэгулярны семінар для падрыхтоўкі кіраўнікоў краязнаўчых дзіцячых суполак.

Канферэнцыя лічыць карыснай прапанову распачаць пад кіраўніцтвам спецыялістаў дзяржуніверсітэту параўнаўчае вывучэнне асаблівасцяў і гістарычных тэндэнцый развіцця мовы карэнных беларусаў Віцебшчыны. Пажадана правесці навуковую канферэнцыю "Мова беларусаў Віцебшчыны". Для стварэння лепшых умоў для мясцовых даследчыкаў абласной бібліятэцы неабходна набыць працы М. Каспяровіча "Віцебскі краёвы слоўнік" 1927 года.

Без беларускай мовы сучасная школа не мае перспектывы

Вельмі змястоўны, доказны і патрэбны артыкул В.Палсцюка "Стан беларускай мовы ў сярэдняй адукацыі" надрукавала "Наша слова" у № 39. Ёсць патрэба яго дапоўніць сваімі развагамі і фактамі.

Як вядома, Міністэрства адукацыі пры аналізе стану нашай мовы карыстаецца сярэднімі лічбамі школ у рэспубліцы, у якіх дзеці вучацца на адной ці другой або на абедзвюх мовах. Такое прыводзіць да скажонай, неаб'ектыўнай ацэнкі гэтай праблемы. У сярэднім гэтая лічба нядрэнная, хоць і паказвае паступовае змяншэнне беларускамоўных школ і класаў і значнае ўзрастанне рускамоўных. Гэта дае магчымасць міністру адукацыі В. Стражаву гаварыць аб нібыта намеціўшайся стабілізацыі з выбарам мовы навучання ў школах. Але трэба ўлічваць, што сельскія беларускія школы, хоць іх і шмат, ды больш, чым напалову, складаюць малакамплектныя пачатковыя і базавыя, у іх вучыцца толькі 30% усіх вучняў. А рускія – гэта на 78% гарадскія сярэднія, і ў іх вучыцца аж 70 % школьнікаў Беларусі. Вось чаму сярэднія такія лічбы ўводзяць грамадскасць у зман і, магчыма, патрэбны міністэрству, каб схаваць рэальны малюнак.

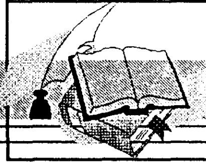
Найбольш праўдзівыя звесткі аб стане нашай мовы і яе перспектывах у сярэдняй адукацыі даюць пачатковыя класы і наборы апошніх гадоў у першыя і падрыхтоўчыя класы гарадскіх школ. Аб гэтым сведчыць табліца 2, прыведзеная ў артыкуле. З яе відаць, што ў Менску ў мінулым навучальным годзе ў першыя класы паступіла на навучанне па-беларуску толькі 4,9% дзяцей, а ў Віцебску толькі 1,4%, а яшчэ ў некаторых буйнейшых гарадах зусім няма такіх класаў. Такую ненармальную сітуацыю немагчыма растлумачыць, але В. Стражаў сумеў і гэта зрабіць: "Аднак гэты працэс трэба лічыць заканамерным і правамерным, так як камплектаванне класаў і груп па мовах навучання і выхавання ажыццяўляецца ў адпаведнасці з пажаданнямі бацькоў" ("СБ" 27.У.2000г.).

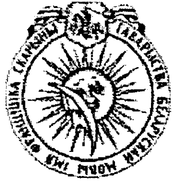
А што робіцца ў малых гарадах раённага ўзроўню, відаць у Ашмянах. Сапраўды, у трох гарадскіх сярэдніх школах 5-9 класы больш чым напалову беларускамоўныя. Гэта вынік набораў вучняў папярэдніх гадоў. А вось дадзеныя паступлення вучняў за апошнія гады пасля рэферэндуму 1995 года. Чацвёртых беларускіх класаў у горадзе 4, у іх дзяцей 81; рускіх класаў 9 і вучняў – 219. Другіх-трэціх беларускіх класаў – 3, дзяцей –57; рускіх – 9 класаў, вучняў – 202. У мінулым годзе адкрылі першых беларускіх класаў 3, вучняў – 45, рускіх – 10, вучняў –227. У гэтым навуч. годзе ў адзін падрыхтоўчы беларускі клас прынята 16 вучняў, а рускіх класаў 11, усіх вучняў 231.

Як бачым, адзін падрыхтоўчы клас на роднай мове захаваўся на ўвесь горад у СШ № 1, дзе дырэктарам працуе М. М. Гружэўскі. Дарэчы, гэта адзіная школа ў горадзе, дзе ўсе 5-11 класы цалкам беларускамоўныя – 665 вучняў. Але ў школе не маюць цвёрдай надзеі, што ў наступным годзе набярэцца хоць адзін беларускі клас. Гэта вынік моўнай палітыкі вышэйшай улады РБ, якая вядзе ў перспектыве да поўнага выцяснення нашай мовы з сярэдняй адукацыі.

Але без беларускай мовы нашая школа -- гэта проста пасрэдная копія расейскай, а копія яна і ёсць копія. Такая школа не мае ніякіх перспектываў.

***Міхась Пузіноўскі**, г.Ашмяны.*

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13, тэл/факс 284-85-11

Разліковы рахунак № 3012001824001 у Гардырэкцыі ААТ Белбізнесбанку г. Мінску, код 764.

"24" лістапада 2000 г. № 749

Спадару Папову В.А.
Старшыні Палаты прадстаўнікоў
Нацыянальнага сходу Беларусі
Дом Ураду, пл. Незалежнасці
220010 Мінск

Найшаноўны Вадзім Аляксандравіч!

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларскай мовы імя Францішка Скарыны" шчыра віншуе Вас з абраннем на пасаду Старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

Вельмі спадзяёмся, што на такой высокай ды ганаровай пасадзе Вы здолееце паспрыяць наданню беларускай мове рэальнага статуса дзяржаўнай.

У Таварыстве мяркуюць, што пра гэта ў першую чаргу павінны паклапаціцца менавіта ў Палаце прадстаўнікоў, як вышэйшым заканадаўчым органе краіны. Нагадаем Вам, што паводле артыкула 4 Закона аб мовах "кіраўнікі, іншыя супрацоўнікі дзяржаўных органаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў павінны валодаць **беларускай** і рускай мовамі **ў аб'ёме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў**". У артыкуле 9 Закона "Аб асновах службы ў дзяржаўным апараце" ад 23 лістапада 1993 года за № 2581-XII вядзецца гаворка пра асоб, якія не маюць права займаць пасады ў дзяржаўным апараце, калі "прафісійная падрыхтоўка не адпавядае кваліфікацыйным патрабаванням". У сваю чаргу ў артыкуле 6.4.1. "Аб кваліфікацыйным даведніку пасадаў дзяржаўных служачых" (Пастанова Дзяржкампрацы за № 96 ад 21.12.1993 года) пазначана, што "Дзяржаўны служачы павінен валодаць наступнымі асабовымі дзелавымі якасцямі: ... ведаць **дзяржаўную мову Рэспублікі Беларусь**".

На жаль, мы былі надзвычай засмучаныя, калі са сродкаў масавай інфармацыі даведаліся, што Вы не валодаеце дзяржаўнай мовай тытульнай нацыі краіны, старшынём вышэйшага заканадаўчага органу якой з'яўляецеся.

Таварыства беларускай мовы, каб прадухіліць вышэйпамянёныя парушэнні заканадаўства старшынём заканадаўчага органу прапануе бясплатны курс лекцый і практычных заняткаў па беларускай мове ў законатворчым органе Рэспублікі Беларусь.

З павагай
Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Алег Трусаў.

Ёсць ТБМ у Чэхіі

12 лістапада ў Празе адбыўся Устаноўчы сход арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны ў Чэхіі. На паседжанні было вырашана стварыць суполку ТБМ, бо "беларускую мову вельмі неабходна захоўваць нават за мяжой, і не толькі захоўваць, але папулізаваць сярод замежнікаў", - было канстатавана на паседжанні. Ужо зараз у склад суполкі ўвайшлі два чэхі: Любамір Гомбаш, журналіста славацкай газэты "СМЕ" і Марцін Ванек, рэдактар замежнай рубрыкі "Лідавых навінаў". Старшынёй суполкі ТБМ абраная Наталля Маковік. Трэба зазначыць, што ініцыятыва стварэння чэшскіх суполак грамадскіх аб'яднанняў Беларусі належыць Беларускаму форуму ў Празе "Адраджэньне".

"Іграй гармонік"

У Менску ў Палацы культуры аўтазавода прайшоў дзесяты фестываль "Іграй гармонік". У яго праграме - тэатралізаванае прадстаўленне на плешчы, юбілейны гала-канцэрт гарманістаў і калектываў мастацкай самадзейнасці, танцавальная праграма. У фае Палаца была прадстаўлена выстава гармонікаў і прыватных калекцый менскіх майстроў і музыкаў.

На здымку: удзельнік фестывалю - народны фальклёрны ансамбль "Менскія музыкі, якім кіруе Зміцер Равенскі.

Фота Аляксандра Дзідзевіча, БелТА.

Нас чытаюць у Інтэрнэт

Усіх наведванняў за месяц: 121; унікальных: 72

№	Краіна	Колькасць	%
1.	Беларусь	119	58,62
2.	-	19	9,35
3.	Рас. Федэр.	13	6,40
4.	Злуч. Штаты	12	5,91
5.	Люксенбург	11	5,41
6.	Вялікабрытанія	4	1,97
7.	Італія	3	1,47
8.	Швейцарыя	3	1,47
9.	Фінляндыя	2	0,98
10.	Польшча	2	0,98
11.	Швецыя	2	0,98
12.	Украіна	2	0,98
13.	Ізраіль	1	0,49
14.	Латвія	1	0,49
15.	Чэхія	1	0,49
16.	Аўстрыя	1	0,49
17.	Бразілія	1	0,49
18.	Канада	1	0,49
19.	Літва	1	0,49
20.	Іспанія	1	0,49
21.	Данія	1	0,49
22.	Францыя	1	0,49
23.	Эстонія	1	0,49

Весткі з Віленшчыны

1. Нягледзячы на тое, што Пасол РБ у Летуве Гаркун Уладзімір не выдаў уязную візу актывістам ТБМ для ўдзелу ў свяце "Дзяды", усё ж мерапрыемствы адбыліся напярэдадні гэтага свята ў в. Вашунова Докшыцкага раёна Віцебскай вобл.

У парадак былі прыведзены могілкі нашых продкаў, прыдарожныя крыжы ля "Засцянковай хаткі", каплічка "Святая сям'я", пастаўлены кветкі, запалены свечкі, праведзена малітва на роднай мове, а таксама зроблены быў памінальны абед у гонар (памяць) памерлых нашых продкаў, дзе, як кажуць, на стале былі і чарка, і скварка, а яды, як на Дзяды.

Цешыць тое, што ў гэтай акцыі прымалі ўдзел і дзеці, якія прыводзітлі ў парадак прыдарожныя крыжы (Арэх Таня, Немкаловіч Ігар і інш.). Актывісты мерапрыемства атрымалі падарункі з Вільні. Гэта былі слодычы, кнігі, абутак і адзенне. Повязь пакаленняў ёсць і гэта бачыцца ў Памяці шанавання нашых продкаў, але засмучае тое, што цяперашнімі ўладамі Беларусі народнае свята "Дзяды" ды і рэлігійнае Усіх Святых і Задушны дзень адменены, як у гады атэізму. Але ж Беларусь – гэта хрысціянская краіна і яе кіраўнікі павінны быць набожнымі людзьмі, а не "праваслаўнымі атеістамі".

2. ТБМ імя Ф. Скарыны Віленскага Краю накіравала неабходныя матэрыялы мясцовым уладам Віленскага раёна на прадмет надання імя Францішка Багушэвіча сярэдняй школе, што ў Рукойнах. Нашу ініцыятыву Віленскі раённы аддзел адукацыі падтрымлівае, але Рукойнская школа польска-руская і там ёсць супраціўнікі гэтаму. Ды спадзяёмся, што пытанне будзе вырашана станоўча, а ў далейшым ў школе будзе створаны куток альбо клас ці музейчык Ф. Багушэвіча. У Свіранах паэт нарадзіўся, а ў Рукойнянскім касцёле яго хрысцілі і таму ёсць сэнс увекавечыць памяць класіка.

3. Беларускі каталіцкі касцёл св. Барталамэя, што на Зарэччы ў Вільні хаця павольна, але набірае сілу і імпэт у справе рэлігійнага беларускага нацыянальнага Адраджэння.

Тут кожную нядзелю (у 10.30) адбываюцца набужэнствы на роднай мове, якія праводзіць кс1ндз Шуткевіч Ян (сам ён родам з Горадні і лічыць сябе беларусам). Змястоўныя яго казанні ў абарону беларускай мовы. Касцёл набыў прыгожы выгляд, хаця і з вялікімі цяжкасцямі, за кароткі тэрмін. Праўда, няма яшчэ аргана, а толькі фісгармонія. Не хапае 15 тыс. літаў на арган.

Радуе тое, што ў касцёле плённа працуюць шчырыя беларусы, як закрыстыян касцёла Хведар Грушэўскі з сям'ёй (жонка і дачка Эляна), таксама манашка сястра Наталля Арлянковіч з Докшыц, якая ў беларуска-віленскай школе імя Ф.Скарыны выкладае рэлігію. Сюды прыходзяць дзеткі з беларускай школы і спяваюць на роднай мове рэлігійныя песні пад кіраўніцтвам выкладчыцы спеваў сп. Кавальчук.

... З 11 па 19 лістапада г. г. у Капліцы Вострай Брамы праводзіліся Дні Апекі Найсвяцейшай Марыі Панны Вострабрамскай, Маткі Міласэрнай.

Паводле графіку правядзення набажэнстваў 14 лістапада ў 13.00 гадзін у Абразе Маці Божай Вострабрамскай адбылася Імша Святая для вернікаў з Беларусі і беларусаў Летувы. Людзей было шмат і тон задавалі ў малітве прыхаджане з беларускага касцёла св. Барталамея пад кіраўніцтвам ксяндза Яна Шуткевіча.

Дзеці з беларускай школы, студэнты з беларускага аддзялення Віленскага педуніверсітэта шчыра маліліся перад Цудоўным Абразом, спявалі і прасілі Маці Божую Міласэрную заступіцца за Беларусь і яе народ...

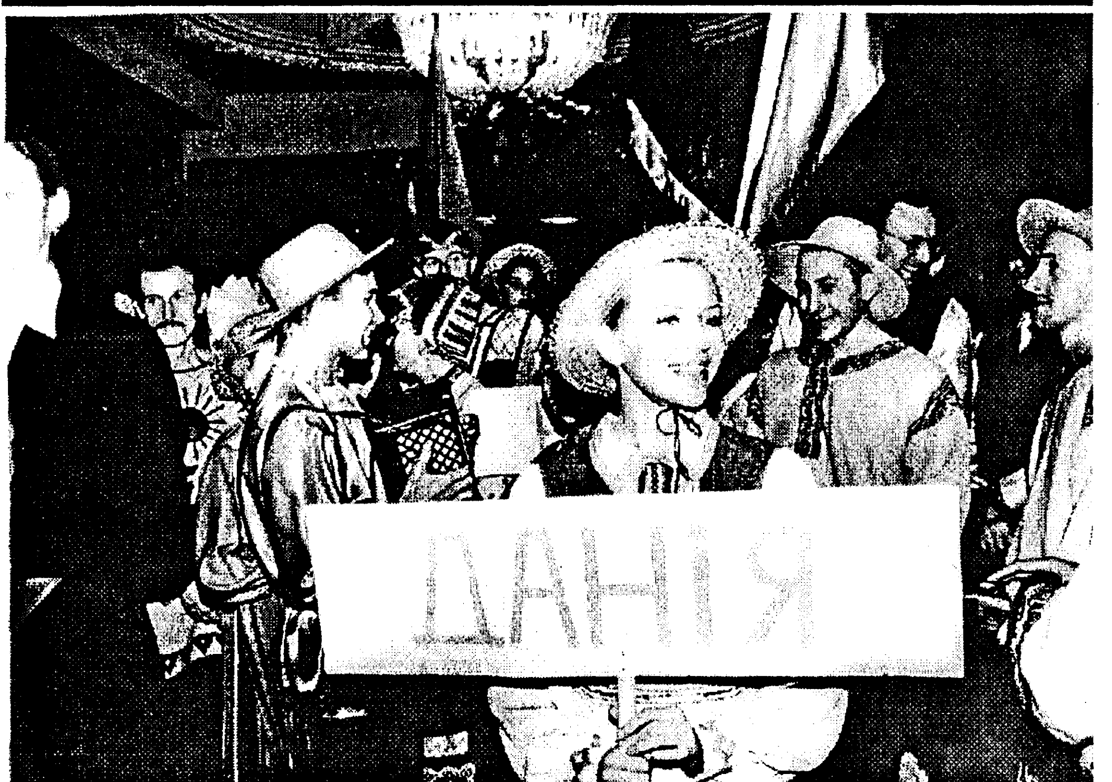
Калі загучала родная мова ў касцёле, то гэта ўжо аб многім гаворыць. На Віленшчыне беларушчына адраджаецца і развіваецца і ўсё праходзіць з Божай Дапамогай тымі, хто з'яўляецца патрыётам сваей нацыі, свайго народу.

4. ТБМ Віленскага Края вясной будучага года ў засценку Вашунова Докшыцкага раёна ля "Засьцянковай хаткі" усталюе Крыжовы шлях Ісуса Хрыста (Кальварыя ў мініяцюры). Ужо замоўлена 14 абразоў (Мука Пана Езуса, якія будуць усталяваны ў спецыяльных мінікаплічках. Цяпер гэтыя абразы будуць выкуплены. Ахвярадаўцы гэтага мерапрыемства будуць належным чынам адзначаны падзякай, а таксама іх імёны будуць запісаны ў гэтых каплічках на абразах. Падрыхтоўка гэтага мерапрыемства ідзе поўным ходам. На весну ці пачатак лета гэтая Крыжовая Дарога будзе асвечана і людзі пройдуць па ёй, несучы цяжкі Крыж нашага Адраджэння сімвалізуючага цярністы шлях Ісуса Хрыста і даючы нам прыклад.

Гэтае мерапрыемства прысвячаецца 2000-годдзю Хрысціянства.

"Засцянковая хатка" у Вашунове паступова ператвараецца ў моцны рэлігійна-культурны асяродак Беларушчыны, дзе ёсць ці будзе музей, бібліятэка, капліца і Крыжовая дарога.

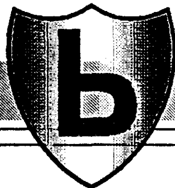
Юры Гіль.

У Гомелі прайшоў IV Міжнародны моладзевы фестываль "Артсесія", на які прыехалі музыкі і харэаграфічныя калектывы з Шатландыі, Даніі, Германіі, Італіі, Швецыі, Расіі і Украіны. Адкрыўся фестываль на сцэне абласнога драмтэатру. Яго канцэрты прайшлі на ўсіх канцэртных пляцоўках Гомеля.

На здымку: калектыў з Даніі прадстаўляе студэнтка Гомельскага ўніверсітэта Надзея Жалабкевіч.

Фота Сяргея Халадзіліна, БелТА.

№ 48 (485) 6 СНЕЖНЯ 2000 г.

Даклады на канферэнцыі "Беларуская тапаніміка. Гісторыя і сучаснасць." 14 кастрычніка 2000 года

У.У. Барысюк, Т.Ф. Барысюк

ГІДРОНІМЫ БАБРОВІЦКАГА ВОЗЕРА

На паўднёвым усходзе ад Івацэвічаў за 30 км у басейне ракі Грыўды і на вадападзеле рэк Шчара і Ясельда створаны гідралагічны заказнік Выганашчанскае, у межы якога ўваходзяць азёры Выганашчанскае (Выганаўскае) і Бабровіцкае. Нашаю мэтаю будзе апісанне гідронімаў Бабровіцкага возера. Праўда, неабходна адзначыць, што баброўцы суседняе возера называюць толькі другою назваю: ***За Выгоновскім возером. От Выгоноска возера ісці далеко.*** Бабровіцкае возера ў старажытнасці называлася Вядскае. І гэта было, відаць, лагічна, бо Вяда *(н. р.)* было самае даўняе паселішча ў Вядскім краі, існавала Вядская воласць, мела царкву. З пакалення ў пакаленне пераказваецца, як аднойчы едучы лодкамі пасля службы ў царкве з Вяда ў Бабровічы ўсхадзілася бура, лодкі перакуліліся, ніхто дакладна не ведае, колькі баброўцаў тады загінула. Ці не гэты жудасны выпадак прымусіў перавезці царкву з Вяда ў Бабровічы, і ці не гэта паслужыла асноваю для замены назвы возера? Магчыма, перайменаванню паспрыяла і тое, што на возеры вяліся ў немалой колькасці бабры, а мо яшчэ і тое, што цэнтр грамадскага жыцця перамясціўся ў Бабровічы, якія ўжо да апошняй па часе вайны больш чым у тры разы па колькасці насельніцтва перавышалі Вяда.

Усё жыццё баброўцаў цесна звязана з возерам, уздоўж якога прыкладна на паўкіламетровай адлегласці паралельна берагу возера размясцілася вёска. Адзначым, што вяскоўцы – 'зацятыя' рыбакі – настолькі ведаюць возера, што на традыцыйнае запытанне – дзе лавіў рыбу? – абавязкова назавуць дакладную частку возера, якая, што зусім зразумела, мае таксама сваю назву. Больш за тое, сённяшнія дзяды, бацькі адчуваюць сябе на возеры ў любое надвор'е ўсё роўна як на сваім падвор'і, хоць толькі адзінкі з іх умеюць плаваць. Змешчаныя ніжэй гідронімы Бабровіцкага возера прыадкрываюць не адну старонку гісторыі гэтага дзівоснага кутка Берасцейска – Пінскага Палесся.

БОБРО`ВЭД/ДЗ/Ь, *ж. і н.* Частка возера і вялікае балота ля возера, якое выкошваецца ўскрайкамі звычайна ў ліпені, калі крыху сцягне ваду. Трава да гэтага часу перастаіць, ідзе толькі на падсціл. У апошнія гады ў сувязі з тым, што няма ўжо каму касіць, балота інтэнсіўна зарастае розным хмызняком (лазою, чэзлымі альхою і бярозаю). Назва відавочна паходзіць на ад бяброў, якія тут жылі заўсёды, захавалася тут яшчэ і цяпер адна бабровая хатка, дзе якраз і жывуць сапраўдныя гаспадары возера –бабры. ***Туды, на Бобровэдзь.***

БЭРОЗОВ, *м. і н.* Частка возера і вялізнае балота, якое на многія кіламетры – ушыркі і ўздоўжкі – цягнецца ад возера; балота парослае беразняком, які проста не расце вялікім, відаць, з-за лішкаў вільгаці. Менавіта ў Бярозаве знаходзяцца самыя буйныя ў акрузе журавінныя плантацыі, дзе за светавы дзень – пры ўраджаі – баброўцы – можа быць і гаспадар, і гаспадыня – набіраюць столькі журавінаў, што аднаму зрушыць мех бывае не пад сілу. ***А цяпер всё Бэрозов сцягнулі, грэблі. В Бэрозові косілі, в Вядзі. В Бэрозові як укусіт гадюка, то вмірай, ніхто цебэ не довэзе, за водою. Гэндзе в Бэрозові гадзюкэй. Поедзем на грэбках в журавіны в Бэрозов. Тые скважыны на Бэрозові.***

БЭРОЗОВСКАЯ КАНАВА, *ж.* Выцякае з возера і кіруе ў бок вёскі Козікі. Пераказваюць, што пракапана-злучана з возерам у першую сусветную вайну, каб не прайшоў немец..

ВЯДО,*ж.* Частка возера, размешчаная насупраць колішняга месцазнаходжання вёскі Вяда (вёска існавала да 1942 года, спалена разам з жыхарамі 15.09.1942 года, пасля вайны не адрадзілася). Сёння адно з самых любімых месцаў з'езду баброўцаў пасля начное рыбалкі. ***В Вядзі уху варылі. В В'ядзі седзев в палатцы две ніделі.***

ГВОЗДЗЕЦКАЯ КАНАВА, *ж.* Выцякае з возера і ўпадае ў Козіцкую канаву.

ГОРАНЕВКА, *ж.* Частка возера, што датыкаецца да гары, апошняя крута пераходзіць у балота; балота. ***Там гора, такая нівка высокая, а радом болота...***

ГРУДОК, *м.* Частка возера. Возера Бабровіцкае дасягае найбольшай глыбіні 8 метраў. Амаль што пасярэдзіне возера цягнецца сапралевая паласа прыблізна 700 метраў у даўжыню і 300 метраў у шырыню, дзе ўзровень вады не болей 1,5 метра, а месцамі і то меней. Баброўцы называюць гэты ўчастак возера Г р у д о к. ***По тым Грудку повзае і повзае.***

ГУБА, *ж.* Частка возера, што ўяўляе сабою вялікую затоку і знешне па форме нагадвае губу. Так называецца і бліжэйшае балота.

ГУБСКАЯ КАНАВА, ж. Выцякае ў Губе з Бабровіцкага возера і злучае яго з Выганаўскім.

ДОРОХОВ БЭРОХ, *м.* Заберазь возера супраць Дорахавай ямы. ***Раней на Дорохов бэрох всё з'ежалі рыбакі.***

ЗАЗЕРСКАЯ КАНАВА, *ж.* Канава з Бабровіцкага возера ў Выганаўскае.

ЗАЗЕРО, *н.* Частка возера. ***Былі болоцінка, Зазеро.***

КОЛО /ЛЯ/ ЧАПЛІ, ж. Невялічкая прыстань ля возера з прылягаючымі балотцамі, ляском, полем, дзе ў пасляваенны час была сядзіба селяніна па мянушцы Чапля. Цяпер на месцы колішняй сядзібы Чаплі пабудаваны комплекс Азёрны. Назва комплексу Азёрны лічыцца толькі ў афіцыйных зводках; у комплекс уваходзяць двухпавярховы жылы дом, гідралагічная ўстаноўка, рознага тыпу службовыя прыбудоўкі. Комплекс адносіцца да Галоўпалессеводбуд.

ЛАБУШКОВА ПРЫСТАНЬ, *ж.* Частка возера і заберазі возера, дзе Лабушкі (мянушка роду) ставілі лод-кі, калі ездзілі за возера касіць сена. ***Выйшов я на Лабушкову прыстань.***

НАДОРОХ, *м.* Частка возера. Старажылы – ніхто не помніць, калі дакладна быў гэты выпадак, - пераказваюць, што некалі селянін Дорах, які жыў у в. Вяда, капаў гліну на востраве. Быў ужо пабудаваны зруб, трэ было рабіць печы. Капаў удвух з жонкаю, нагрузілі гліны ў лодку, а тады лодак такіх як сёння не было, былі чаўны, выкіравалі на глыб – лодка пад цяжасцю – замнога накапалі гліны – ц і мо па нейкай іншай прычыне – адзін Гасподзь ведае, як пры гэтым расказе прыгавор-ваюць баброўцы, - патанула. Людзі з вакольных вёсак – Бабровічы, Тупічыцы, у самім Вяда і на Востраве – чулі крыкі, але выратаваць не паспелі, якраз і поблізу на возеры нікога не было. З таго часу называюць гэтую яму – самае глыбокае месца аказалася ў возеры – Дорахавай, а частку возера, якая знаходзіцца наўкола ямы, - Надорох. Праўда, хто-кольвечы з старэйшых баброўцаў проста называюць Яма. ***Под осень карасік на Яме, аж густо было.***

НА ХВЭЙКУ, *ж.* Частка возера і таксама балота насупраць. ***На Хвэйцы рыба добрэ ловіцца на запіханку. Дзе ты косів? Косів на Хвэйцы. Там на все болото одна хвэйка.***

ОЛЕШШЭ, *н.* Частка возера і балота.

ПОВВОСТРОВ /ВОСТРОВ, ОСТРОВ/, *м.* Частка возера каля паўвострава, які ўступам урэзваецца ў возера. ***Кэй Вострава вэн (карасік) дзержыца, есьця.***

ПОПОВА ДОЛІНА, *ж.* Частка возера супраць могілак, дзе раней стаяла хата бацюшкі. ***Напротів жыв пэп, доліна – бо там глыбоко.***

ПОПОВА ПРЫСТАНЬ, *ж.* Частка возера па заберазі Паповай Даліны.

ПЭНЬКІ, *мн.* Частка возера і бліжэйшае балота. ***Бэрогом проехалі б до Пэнькэй.***

РЭЧКА, *ж.* Частка возера, балота. ***Ловілі на Рэчцы. На Рэчцы ейсьця, в Бэрозові жылая хатка. Прорыв з возера, раньш быв мостік.***

РЭЧЫШЧЭ, *мн.* Частка возера і прылеглае балота.

САМСОНІКОВА РОЗОРА, *ж.* Разора-месца на возеры, дзе самыя вялікія хвалі, бо там значная азёрная глыбіня. Самсонікава – ад імені Самсон, жыхар Бабровічаў, які калісь (пераказваюць людзі) і дняваў і начаваў на возеры якраз у гэтым месцы. ***На Самсоніковэй всходзілася бура. На Самсоніковэй розоры всегда мнэго волнэй.***

СЕЛІШЧЫ, *мн.* Частка возера, якая плаўна пераходзіць у балота, трава на якім вельмі ядкая, пагэтаму яно штогод выкошваецца. ***В Селішча дзето попёрло его (плав – кавалак пластмасы, якім назначаецца канец сецяў). Вэн (рыбак-браканьер) там в Селішчах попавса. Кінулі (сеці) коло Селішч. В этом году в Селішчах сено скісло. Селішча трэб скосіті, сільно на тэй гэд захламіцца. Трэба Селішча скосіті, коб не было посохле. Трэба сходіті в Селішча і спаліті посохло.***

ЧЫСТЫ (ШЫРОКІ) БЭРОХ, *м.* Частка возера і непасрэдна самая заберазь, дзе няма аніякай раслiннасці. ***Всі йдуть купатіса на Чысты Бэрох.***

ЧЫЧУЕ, *н.* Частка возера і балота. Ловілі рыбу в Чычуях. ***На Чычуех за рэчкаю. Тую другую (тоню) на Чычуех.***

Вядская гаворка лічыцца па праву адной з самых старажытных не толькі на Берасцейска-Пінскім Палессі, таму паасобныя словы і выразы, якія вышэй прыводзіліся ў кантэкстах, патрабуюць дадатковага каментарыю. ***Сцянуті**, зак.* *Схадзіць, адшукаць журавіны ў самых патаемных закутках. **Грэбті**, незак., асудж. Набіраць многа; частка самых спелых журавінаў хаваецца ў мшыстых купінах, якія разгрэбваюць рукамі.* ***За вадою.*** З Чыстага Берага або ад Чаплі, адкуль кіруюць лодкі з ягаднікамі ў балота Бярозаў праз возера звыш 5-ці км. ***Грэбкі***, мн. *Вёслы на ўключынах.* Калі сталі цяжкасці з бензінам, то вяскоўцы перайшлі на грэбкі, - імі намнога лягчэй дабірацца да Бярозава, чым вяслом (вялікая адлегласць). ***Скважына***, ж. Комплекс Азёрны другі ў РБ, яшчэ ёсць на Браслаўскіх азёрах, які займаецца вывучэннем воднага рэжыму Бабровіцкага возера. Ссвідравіны для вымярэння знаходзяцца наўкола ўсяго возера. ***Павзаті***, *незак., асудж. Лавіць на адным месцы.* ***Густо.*** *Многа.* ***Запіханка**, ж. Сетка невялікіх памераў, да 20 метраў.* ***Посохля**, ж. Леташняя трава, якую звычайна ранняю вясною спальваюць.*

Некаторыя пытанні тапанімікі ў рэгіёне на мяжы Маладзечанскага і Валожынскага раёнаў

Вядомы беларускі гісторык Леанід Лыч у сваёй кнізе "Назвы зямлі беларускай" трапна прыводзіць цытату з "Большой Советской Энциклопедии", дзе запісана: "Тапанімія – важная крыніца для даследавання гісторыі мовы... дапамагае аднавіць рысы гістарычнага мінулага народаў, вызначыць межы іх рассялення, абвесці вобласці былога распаўсюджвання моў, геаграфію культурных і эканамічных цэнтраў, гандлёвых шляхоў і г.д.".

Назвы населеных пунктаў Беларусі, у якіх увасоблены яе геаграфічныя, прыродна-кліматычныя асаблівасці, дэмаграфічныя рысы, бытавыя ўмовы, часта вызначаюцца паўтаральнасцю і шматварыянтнасцю, таму што на яе зямлі багата месцаў, якія маюць шмат чаго агульнага паміж сабой. Не з'ўляецца выключэннем і дадзены рэгіён.

Тут ёсць самыя пашыраныя назвы сельскіх населеных пунктаў, утвораныя ад кораня ***–сел- (-сял-, -сёл-)***: ***Старое Сяло, Сяледчыкі***, дзве вёскі з назвай ***Навасёлкі.***

Ёсць вялікая вёска ***Дубровы*** і чыгуначная станцыя ***Дубравы.***

Маюцца дзве вёскі ***Уша*** і чыгуначная станцыя ***Уша***, якія знаходзяцца ў басейне рэчкі Уша, прытока Віліі.

Ёсць буйная вёска ***Гарадок***, былое мястэчка. Ёсць вёска ***Бакшты.***

Ёсць вёскі, назвы якіх звязаны з рассяленнем татараў на Беларусі:

Татары, Мурзы і чыгуначная станцыя ***Татаршчызна.*** У вёсцы Мурзы палова насельнікаў маюць прозвішча Мурза.

Асобнай увагі заслугоўвае размяшчэнне былых маёнткаў. У Заходняй Беларусі яны амаль зберагліся, але панскія дамы ў асноўным не захаваліся. Звычайна на адлегласці паўкіламетра ад маёнтка размяшчаліся прылеглыя вёскі: аднаіменныя, але часцей рознаіменныя.

Напрыклад маёнтак ***Пятроўшчына*** і вёска ***Пятроўшчына***. Маёнтак ***Гярдуцішкі***, вёска ***Гярдуцішкі*** і млын ***Гярдуцішкі***. Млын, які размяшчаўся ў вярхоўях рэчкі Бярэзіны, каля якога стаялі толькі тры хаты, знаходзіўся на адлегласці 1 км ад маёнтка і больш чым 1,5 км ад вёскі.

Далей ідуць рознаіменныя назвы. Маёнтак ***Копцеўшчына***, вёска ***Пажарышчы*** і млын ***Глінішчы***. Каля млына была ўсяго адна хата і знаходзіўся ён на адлегласці паўкіламетра ад вёскі і 1 км – ад маёнтка.

Маёнтак ***Доўцавічы*** і мястэчка ***Гарадок***. Маёнтак ***Банцыры*** і вёска ***Кукелі***. Маёнтак ***Вязынка*** і вёска ***Сяледчыкі***.

Пасля 60-х гадоў пачаўся падзел на перспектыўныя і неперспектыўныя вёскі. У выніку гэтага падзелу зніклі "неперспектыўныя" вёскі і хутары: ***Дзякаўшчына, Балоткаўшчына, Копцеўшчына, Мішараўцы, Тупальшчына*** і інш. У вёсках ***Віцулавічы і Русалішкі*** засталіся 1-2 жыхары.

У эпоху будаўніцтва камунізму падлягалі ўзбуйненню не толькі калгасы, але і вёскі. На шашы Гарадок-Алёхнавічы знаходзяцца тры вёскі – ***Такарэўшчына, Кукелі і Кашына***. У пачатку 70-х гадоў іх аб'ядналі ў адну вёску ***Такарэўшчына***.

У 1972 годзе ў сувязі са стварэннем мемарыяльнага комплексу ў ***Вязынцы*** тры вялікія вёскі: ***Сяледчыкі, Гурнавічы і Верамейкі***, а таксама былы маёнтак ***Вязынка*** былі аб'яднаны ў адну вёску ***Вязынка***, у выніку чаго страцілі назвы вышэйзгаданыя вёскі.

Былы маёнтак ***Доўцавічы*** цяпер разбудаваўся. У ім знаходзіцца больш за 15 хат, але калі едзеш па шашы Валожын-Гарадок, на дарожным указальніку бачыш надпіс: "Гарадок". Гэта не зважаючы на тое, што ўласна Гарадок знаходзіцца на адлегласці 0,5 км ад Доўцавіч. Знікла назва паселішча, якое ўпамінаецца ў кнізе вядомага краязнаўцы Г. А. Каханоўскага "Повязь вякоў". Адсюль пісаў у "Нашу Ніву" да рэвалюцыі Язэп Валюш.

Асобнага пытання заслугоўваюць назвы вёсак, якія зніклі ў выніку забудовы гарадоў. Як вядома, выдатны вучоны Барыс Кіт нарадзіўся ў вёсцы ***Агароднікі***, якая ўвайшла цяпер у склад гарадскога пасёлка ***Карэлічы***. Добры прыклад маем ў горадзе Радашковічы. Тут гарадскія ўлады захавалі назву былой вёскі ***Валокі***, якая ўвайшла ў склад горада, у выглядзе вуліцы ***Валокі***.

Вельмі многа згублена старажытных назваў паселішчаў у выніку забудовы Мінска. Далёка не поўны пералік зніклых: ***Баранаўшчына, Будзілава, Малая Сляпянка, Вялікая Сляпянка, Цівалі*** і шмат іншых. Толькі некаторым пашчасціла захавацца ў назвах гарадскіх мікрараёнаў. ***Курасоўшчына, Малінаўка, Уручча, Серабранка, Зялёны Луг***. Рэшткі вёскі ***Пятроўшчына*** існуюць сёння як вуліца ***Пятроўшчына***. Але такіх назваў зусім мала. Пашанцавала ***Масюкоўшчыне*** - яна засталася ў трох назвах: гарадскі мікрараён ***Масюкоўшчына***, вайсковы гарадок ***Масюкоўшчына*** і пункт прыпынку на чыгунцы ***Масюкоўшчына***. Захавалі назвы былыя паселішчы, якія размяшчаліся каля чыгункі, у назвах станцый ***Сцяпянка*** і ***Козырава***.

Яўген Ігнатовіч.

Новае стагоддзе і тысячагоддзе

КАЛЕНДАРЫ У МІНУЛЫМ І ЦЯПЕР

Гісторыя календара мае нямала прыкладаў, калі ў гэтай даволі складанай і заблытанай справе рабіліся памылкі. Асноўныя патрабаванні да каляндара – адлюстраванне ў ім найбольш дакладнай сістэмы годалічэння. Гэта значыць, неабходна выкарыстоўваць такія меры часу, каб у вынімку яны адпавядалі прыродным, астранамічным умовам – даўжыні трапічнага году, які складае 365 дзён 5 гадзін 48 хвілін і 46 секунд.

Адным з першых і найбольш удалых спроб вырашыць азначаную задачу з'явіўся юліянскі каляндар, які быў уведзены рымскім уладаром Юліем Цэзарам у 46 годзе да н.э. на аснове егіпецкага досведу і з дапамогай александрыйскага астранома Сазівена. Сутнасць рэформы заключалася ў тым, што ўстаноўлена сярэдняя працягласць году з улікам высакоснага – 365 сутак і 6 гадзін, які пачынаецца *"январыюсам"*. упарадкаванне ранейшых недакладнясцяў прывяло да таго, што 46 год да н.э. атрымаўся самым вялікім у гісторыі (15 месяцаў, або 445 дзён).

Невядома па якой прычыне, але паслядоўнікі Цэзара ўсё-такі заблыталіся ў ліку, перайшоўшы памылкова на сістэму высакосных гадоў - праз два гады на трэці. Недакладнасць была выпраўлена ў 8 годзе да н.э. імператарам Аўгустам, таму і *сексцiліс* перайменавалі ў яго гонар *(аўгуст)*.

Нягледзячы на ўдасканаленні, розніца паміж юліянскім леталічэннем і трапічным годам складала 11 хвілін. За 128 гадоў і 68 дзён гэтыя хвіліны збіраліся ў цэлыя суткі. Да XУI ст., калі наспела новая рэформа, сабралася лішніх 10 дзён і Вялікдзень паступова і наўхільна імкнуўся ад вясны да лета.

У 1562 г. былы прафесар кананічнага права Балонскага універсітэту Уго Буонкампенні, які ў 1572 г. стаў папай рымскім Грыгорыем XIII, здзейсніў рэформу, кіруючыся праектам італьянскага матэматыка і ўрача Луіджы Лілiё Гаралі. Згодна яго лік дзён быў перанесены і **пасля чацвярга 4 кастрычніка 1582 г. неабходна было лічыць пятніца 15 кастрычніка**, акрамя таго былі ўпарадкаваны высакосныя гады і інш. Па новай сістэме суткі ўжо набіраюцца прыблізна за 3300 гадоў. (Гл. параўнальную табліцу календароў). Але з'яўленне памылак не спынілася.

Так, 20 снежня 7208 г. Пётр I, здзяйсняючы рэформу ў леталічэнні на еўрапейскі манер, лічыў, што з 1 студзеня 1700 года ад Нараджэння Хрыстова (дагэтуль эра пачыналася ад "стварэння свету" і Новы год адзначалі 1 верасня), пачынаецца "новы стогадовы век". На самой справе ён наступіў роўна праз год – 1 студзеня 1701 г.

Дарэчы, гэта не датычылася беларусаў-ліцьвінаў, якія знаходзіліся ў Рэчы Паспалітай і, як цывілізаваныя еўрапейцы, розныя перадавыя ідэі ўспрымалі першымі. Вось і новы грыгарыянскі каляндар, якім цяпер карыстаецца ўвесь свет, Вялікае княства Літоўскае афіцыйна прымала адразу ў 1582 – 1583 гг. у ліку першых краін (Італія, Іспанія, Партугалія, Польшча). Расія гэта зробіць значна пазней, толькі ў 1918 г. (і разам з ёй у другі раз Беларусь), калі новаўвядзенне адбудзецца амаль ва ўсіх краінах. У сучаснай літаратуры памылкова не згадваецца наша краіна з-за таго, што яна была ў адным федэратыўным саюзе з Польскім Каралеўствам. Хаця яшчэ Баркулабаўскі летапіс сведчыў: ***"Року 1583 календар новый выдан... На тот же час было великое замешание промеж людьми духовными..."***

Беларусы ў розныя перыяды гісторыі аказвалі станоўчы ўплыў на агульнае развіццё адсталай царскай Расіі. Хаця пра "малодшую сястру" раней не прынята было так гаварыць. Праз дзейнасць Францішка Скарыны беларускія землі разам з іншымі еўрапейскімі краінамі аказаліся ў цэнтры распаўсюджвання перадавых каляндарных традыцый. Скарынаўская "Малая падарожная кніжка" (1522) – гэта першы друкаваны каляндар на роднай мове (на 1523 – 1543 г.г.) не толькі ва ўсходніх славян, але і сярод народаў былога СССР і некаторых народаў Еўропы. Расійскія самадзержцы карысталіся календарамі, выдадзенымі ў Польскім Каралеўстве, Вялікім княстве Літоўскім і інш. Першы друкаваны расійскі каляндар з'явіўся ў 1699 г. у сувязі са згаданай рэформаю Пятра I. Ёсць меркаванне, што яго падрыхтаваў беларус Ілля Капіевіч, які з гэтага году пасяліўся ў Маскве, пераехаўшы з Амстэрдама, дзе ў яго была ўласная друкарня. Ён жа падрыхтаваў і выканаў для цара-рэфарматара ўдасканалены царкоўна-славянскі шрыфт для патрэб грамадзянскага пісьма, які сталі называць "амстэрдамаўскімі ліцерамі", "грамадзянскай" ці "беларускай азбукай" або "капіевіцай".

Развіццю каляндарнай сістэмы асабліва садзейнічаў агульны ўздым эканомікі і культуры ВКЛ у XУ – XУII стст., так зв. "залатым веку" і нават наступных гадах. Беларускія хлопцы набывалі веды ў прэстыжных еўрапейскіх універсітэтах, пашыралася сетка і сваіх навучальных устаноў. З 1773 г. дзейнічала Адукацыйная камісія, якая лічыцца першым у свеце Міністэрствам адукацыі. Адкрываліся бібліятэкі. Унікальную бібліятэку-музей стварыў у Шчорсах віцэканцлер ВКЛ Іяхім Храптовіч, якую лічылі за гонар наведаць славутасці адукаванай Еўропы. У кнігадрукаванні Беларусь ішла наперадзе многіх краін. Развівалася астраномія, матэматыка, геаграфія і іншыя навукі. Нездарма ў самай першай сапраўды еўрапейскай навучальнай установе на тэрыторыі ВКЛ – Віленскай езуіцкай акадэміі паспяхова дзейнічала Астранамічная абсерваторыя, якой кіраваў каралеўскі астраном з еўрапейскай вядомасцю Марцін Пачобут, ураджэнец Гарадзеншчыны, з 1780 г рэктар акадэміі. Да гэтага трэба дадаць, што вольналюбівыя ідэі былога студэнта Кракаўскага універсітэта (па некаторых звестках і Віленскай акадэміі) прывялі Казіміра Лышчынскага з Берасцейшчыны да інквізітарскага вогнішча ў 1689 г., як і Джардана Бруна.

Думкі пра пакарэнне неба не пакідалі і першага вынаходца ў свеце шматступеневай ракеты шляхціца-ліцьвіна Казіміра Семяновіча, які апярэдзіў расейца К. Цыялкоўскага, бельгійца Р. Бінга, амерыканца Р. Гедарда больш чым на 250 гадоў, выпусціўшы ў 1650 г. у Амстэрдаме на лацінскай мове кнігу "Вялікае мастацтва артылерыі".

Самыя непасрэдныя адносіны да календара маюць гадзіннікі. Як сведчаць этнаграфічныя матэрыялы, беларусы ў мінулым добра арыентаваліся па становішчы зорак і сонца. Лічыцца, што з'яўленне на Русі першых сонечных гадзіннікаў адносіцца да XУ ст. Аднак знаходка ў Чарнігаўскім Спаса-Прэабражэнскім саборы, які быў пабудаваны ў 1031-1036 гг., кардынальна змяніла гэтую думку. Своеасаблівы дэкор старадаўняй будыніны прадстаўляе "элементы ўнікальных сонечных гадзіннікаў цыліндрычнай формы" (Хренов Л.С., Голуб И.Я. Время и календарь. М., 1989).

У 1795 г. у мястэчку Дуброўна была пабудавана фабрыка сонечных гадзіннікаў, якая ў тым жа годзе была пераведзена ў вёску Купаўна пад Маскву. У музеі Ф. Багушэвіча экспануецца адзін такі экземпляр, якім, магчыма, карыстаўся вядомы паэт і змагар за волю. У Горадні на касцельнай званіцы адлічвае час самы старажытны вежавы гадзіннік ва ўсёй СНГ ужо больш 300 гадоў (па іншых звестках – 500). Як вядома, крамлёўскія куранты ўстаноўлены ў 1763 г. Тут дарэчы прыгадаць і тое, што больш дваццаці беларускіх гарадоў старэй за Маскву. Цікава і тое, што 16 малых планет сонечнай сістэмы цяпер носяць беларускія назвы.

У выдавецтве "Ураджай" выйшлі два новыя беларускамоўныя календары "Каталіцкія святыні Беларусі" (наклад 10 000 ас.) і "Праваслаўныя святыні Беларусі" (наклад 20 000 ас.) Прыемна, што да адзінага беларускамоўнага календара "Родны край" дадаліся адразу два выданні.

Мне, як першаму складальніку і даследчыку сістэматызаванага земляробчага календара беларусаў, добра вядома яго значэнне і месца ў традыцыйнай культуры народаў свету, таму прывядзём тут некаторыя нашы высновы.

Беларускі фальклёр і, у прыватнасці, календарная і абрадавая традыцыйная спадчына з'яўляецца адной з багацейшых не толькі сярод славянскіх і еўрапейскіх народаў, але і іншых народаў свету. Гістарычная, геаграфічная і іншыя ўмовы развіцця беларукага краю і асабліва палескага рэгіёну, які з'яўляецца часткай прарадзімы славян ці блізка да яе, садзейнічалі на лепшай кансервацыі традыцыйнай культуры, якая прадстаўляе адну з найбольш архаічных зон славянскага і еўрапейскага свету і выяўляецца найважнейшым чыннікам і сродкам пры рэканструкцыі праваслаўнага (славянскага) календара і наогул паганскай культуры, славянскай міфалогіі.

Земляробчы каляндар беларусаў не толькі ўвабраў у сябе, развіў і найлепш захаваў еўрапейскія культурныя традыцыі, але і аказаў уплыў на станаўленне і фармаванне традыцыйнай сістэмы святаў і будняў гадавога кола суседніх народаў. Найбольш багаты, разнастайны і старажытны беларускі каляндар, як і некаторыя іншыя віды і жанры народнай творчасці, можа служыць карыснай і незаменнай крыніцай разумення славянскай, еўрапейскай і сусветнай культур.

Сёння пры стварэнні календароў узнікае нямала праблемаў і памылак, на якія хацелася б звярнуць увагу, зважаючы на іх значнасць асабліва ў пераходны перыяд чалавецтва ў новае тысячагоддзе.

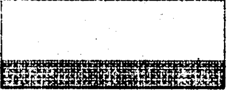
Як вядома, савет народных камісараў РСФСР з 1 лютага 1918 г. па с.ст. дэкрэтам увёў новае "заходне-еўрапейскае" (грыгарыянскае) леталічэнне: пасля 31 студзеня адразу наступала 14 лютага. Гэтым была скарочана розніца (13 сутак) паміж юліянскім і грыгарыянскім календарамі. Руская праваслаўная царква не перайшла на новы стыль таму, што свядомасць вернікаў звязана са старым.

(Заканчэнне на ст. 6)

Параўнальная табліца календароў
(месяцы, колькасць дзён)

Рымскі. УI ст. да н.э.				Юліянскі з 46 г. да н.э.		Змены у 8 г. да н. э.	Грыгарыянскі з 1582 г.	
Парадкавы № месяца	Назва месяца	Паходжанне	Колькасць дзён	Назва месяца	Колькасць дзён		Назва месяца	Колькасць дзён
11	януарыюс	бог Янус	29	януарыюс	31	31	студзень	31
12	фебруарыюс	"ачышчэнне"	28	фебруарыюс	29/30	28/29	люты	28/29
1	марціюс	Марс – бог вайны	31	марціюс	31	31	сакавік	31
2	апрыліс, апрыкус,	які грэецца сонцам	29	апрыліс	30	30	красавік	30
3	маюс	багіня Мая	31	маюс	31	31	травень	31
4	юнус	багіня Юнона	29	юнус	30	30	чэрвень	30
5	квінціліс	пяты	31	квінціліс, юліюс /Юлі Цэзар/	31	31	ліпень	31
6	сексціліс	шосты	29	сексіціліс, аугустус /свяшчэнны/	30	31	жнівень	31
7	септэмбер	сёмы	29	септэмбер	31	30	верасень	30
8	октобер	восьмы	30	октобер	30	31	кастрычнік	31
9	новембер	дзевяты	29	новембер	31	30	лістапад	30
10	дэцэмбер	дзесяты	29	дэцэмбер	30	31	снежань	31

Дакладны рупар самога Купалы

"... А сэрца дрогне,
бы ў клетцы сокал
І ў душы ўскрэсне
здань быўшых дзён."
Янка Купала.

Сённяшнее пакаленне супрацоўнікаў – "Купалаўцаў" лічыць, што Музей Янкі Купалы – гэта помнік не толькі самому Песняру, але яшчэ і яго жонцы – Уладзіславе Францаўне Луцэвіч.

Жыццёвы шлях гэтай цудоўнай жанчыны няпросты, пакручасты і нетрывіяльны. Мяркуем, што ёсць сэнс згадаць асноўныя яго вехі, тым болей, што з жыццём гэтым звязаны пэўныя загадкі.

Першая з іх тычыцца радаводу Уладзіславы Францаўны па лініі маці. Маці яе – Эмілія Манэ – нарадзілася ў Парыжы (з успамінаў Максіма Лужаніна), і мяркуецца, што яна належыць да таго ж роду, што і сусветна знакаміты мастак – імпрэсіяніст Клод Манэ. Бацька Уладзіславы – Франц Станкевіч працаваў леснiком на Валожыншчыне і паходзіў са шляхты. Дзе і калі пазнаёміліся бацькі гераіні артыкула дакладна невядома (магчыма ў Наваградку). Але ў 1886 годзе нарадзіўся іх першынец – Вінцэнт, а 25 снежня 1891 года ў вёсцы Вішнева Валожынскага павету ўбачыла свет дачушка – Уладзіслава. Пасля сканчэння гімназіі ў Вільні яна навучалася на настаўніцкіх курсах у Варшаве. У 1908 годзе вярнулася на радзіму, - у Вільню, дзе працавала выхавацелькай, а таксама актыўна займалася грамадскай і літаратурнай дзейнасцю. Праявіла літаратурныя здольнасці – шэраг яе вершаў надрукаваны ў "Нашай Ніве" пад псеўданімам "Вядзьчанка" і "В. Станкевічанка". Менавіта ў той перыяд, паводле ўспамінаў Антона Луцкевіча, у рэдакцыі "НН" пісьменнік Стары Улас і пазнаёміў Уладзіславу з Янкам Купалам. Неўзабаве, у пачатку снежня 1909 года, Купала выязджае ў Маскву і аналіз перапіскі і ўспамінаў дае падставу сцвярджаць, што асабістыя стасункі паміж маладымі людзьмі перапыняюцца. Але менавіта ёй у 1914 годзе Янка Купала прысвячае такія вершы, як "Гэй ты, дзяўчына, кветка-лілея" і "Успомні..." і ў Маскве 23 студзеня 1916 года ў гарадскім касцёле Святых Пятра і Паўла адбылося іх вянчанне. Сваёй добрай сяброўцы, паэтцы Канстанцыі Буйло Уладзіслава ў хуткім часе сказала: "Я ніколі не пашкадую, што так здарылася". І, пэўна-такі, не пашкадавала...

З таго часу Уладзіслава Францаўна стала для Янкі Купалы верным сябрам, шчырай дарадчыцай і строгім крытыкам вершаў; яго падтрымкай, яго Музай. Калі і выпадала ім разлучацца на некаторы час, то ляцелі лісты і тэлеграмы, скарачаючы адлегласць паміж роднаснымі душамі. І Уладзіслава Францаўна горка шкадавала пра тое, што не было яе побач з Яначкам у Маскве. Маўляў, можа і змагла б нейкім чынам перасцерагчы, ўратаваць яго ад той жахлівай падзеі, - страшнага паэтавага падзення ўніз з 10 паверху гасцініцы "Масква" у 2.30 28 чэрвеня 1942 года. Гэта смерць перажывалася Уладзіславай Францаўнай вельмі цяжка і пакутліва, бо напэўна ведала нашмат больш пра акалічнасці гэтай смерці, чым тое, што дазволена было ведаць шырокай грамадскасці.

Для многіх Уладзіслава Францаўна была своеасаблівым працягам Купалы ў пасляваенны перыяд, бо ведала пра яго мары, думы, памкненні, жаданні. Нездарма ў даносах 30-х гадоў яе называлі "дакладным рупарам самога Купалы". Неўзабаве пасля трагічнай гібелі паэта яго ўдава распачала поўную цяжкасцяў дзейнасць па захаванні Купалаўскай спадчыны і па стварэнні яго музея. Толькі дзякуючы нястомнай энергіі і актыўнасці Уладзіславы Францаўны ўжо ў 1944 годзе выйшла пастанова Саўнаркама БССР аб стварэнні Літаратурнага музея Янкі Купалы з прызначэннем ўдавы паэта яго дырэктарам. Уладзіслава Францаўна збірала без перабольшвання кожны радок, кожнае слова, напісанае рукой паэта. Праца ўскладнялася яшчэ і тым, што ў першыя дні вайны дом Купалы ў Менску згарэў разам з архівам і бібліятэкай.

Аднойчы, гэта было ў лютым 1960 года Уладзіслава Францаўна сказала сваім калегам: "Ну, мабыць заўтра я ўжо не прыйду". І 25 лютага яе не стала...

Ад таго дня прайшло 40 гадоў. І ў Літаратурным музеі Янкі Купалы ў чарговы раз сабраліся людзі, якія ведалі Уладзіславу Францаўну асабіста – пісьменнікі Артур Вітальевіч Вольскі, Мікола Якаўлевіч Аўрамчык, выкладчыца БДУ Вольга Васільеўна Казлова, Тамара Сяргееўна Тарасава, якая выхоўвалася пад пільным наглядам Уладзіславы Францаўны, стрыечны брат Янкі Купалы Адам Восіпавіч Луцэвіч, пляменніца паэта Ядвіга Юльянаўна Раманоўская, былы выхаванец садка "Ачаг" (у якім Уладзіслава Францаўна працавала доўгі час у 1920-1930-х гадах) Канстанцін Аляксандравіч Самахвал, дачка Язэпа Сушынскага Ядвіга Восіпаўна Кавальчук. Маладое пакаленне прадстаўлялі навучэнцы Мінскага педагагічнага каледжа імя Максіма Танка, супрацоўнікі музея. Прагучала шмат цёплых, удзячных і шчырых слоў, гучала Паэзія. Асаблівую танальную афарбоўку сустрэчы на самым пачатку яе надало бліскучае выкананне ансамблем скрыпачоў Мінскага музычнага вучылішча сюіты Шнітке. Завяршылася сустрэча чытаннем верша Міхася Калачынскага, колькі слоў з якога хочацца на заканчэнне згадаць і нам:

Так птушкі паміраюць,
як яна –
Забыўшыся аб стоме,
у палёце...

А. Дубовік.

Шкляныя скарбы

Мне вельмі пашанцавала, таму што я трапіла на цікавую выставу мастацкага шкла X-XX стагоддзя. А называецца яна "Шкляныя скарбы". І невыпадкова, бо гэта і ёсць тыя каштоўнасці, якія мы – з цягам часу – перастаём лічыць за мастацтва, бо шкляныя вырабы акружаюць нас усюды, мы карыстаемся імі кожны дзень.

А вось такую прыгажосць я ўбачыла ўпершыню.

Мала хто з нас задумваўся, адкуль жа бярэ свой пачатак шкловытворчасць. А бярэ яна пачатак яшчэ ў раннім сярэдневеччы, у эпоху Старажытнай Русі, калі з'явіліся першыя майстэрні па вырабу шклаўпрыгожванняў. На Беларусі шкляныя вырабы вядомыя яшчэ ў II-У стагоддзі, у асноўным як прывазныя з краін Бліжняга Усходу і Візантыі.

Да канца XI стагоддзя вытворчасць шкла была распаўсюджана па ўсёй тэрыторыі старажытнай Русі.

У XII-XIII стагоддзі з'явіўся першы шкляны посуд з тонкімі сценкамі.

На гэтай выставе было прадстаўлена шмат цікавых вырабаў, на якія можна было глядзець доўга і пільна, і падабаліся яны ўсё больш і больш.

Кампазіцыя першай залы змяшчае шкляныя пацеркі УII – XII стагоддзя і шкляныя бранзалеты УI-XIУ стагоддзя. Некаторыя рэчы знаходзяцца ў парушаным стане, ад некаторых засталіся толькі кавалачкі, але гледзячы на гэтую прыгажосць, ты бачыш, што вырабы зроблены таленавітай рукой майстра.

Яшчэ мне вельмі спадабалася такая рэч, як прэс для паперы, на ярка-зялёным фоне якога адлюстраваны выявы біблейскіх персанажаў. На адной – жанчына з прыгожым маладым тварам, маленькі анёл і белы, казачнай прыгажосці лебедзь. А на другой – выява маладога моцнага мужчыны, які, стомлены, прылёг адпачыць пад разгалістым дрэвам. Усё гэта настолькі заваражвае позірк, што вельмі цяжка адарваць зрок ад такой прыгажосці.

Тут мы пабачылі інструменты шляроба гутніка, трубу для выдзімання шкляных пасудзінаў, качальнік, форму.

У калекцыі шмат шкляных бутэлек рознага колеру і аб'ёму, з рознымі ўпрыгожваннямі і надпісамі. Тут знаходзяцца працы і сучасных майстроў.

Напрыклад, прыгожая калекцыя А. Мягковай. Гэта набор посуду "Беларускі", зроблены з каляровага шкла, а таксама дэкаратыўная кампазіцыя "Анцік". Шмат работ Арцішавай, адна з іх – "Блакітныя вазы", В. Самахвалава – набор посуду "Вясковы", Федаркова – дэкаратыўны набор "Кветка", Т.Малышава – дэкаратыўная кампазіцыя "Слімакі". Уражваюць набор ваз "Кароль і каралева" з адлюстраваннем на адной караля, на другой – каралевы.

Цудоўныя вырабы У. Мурахвера–дэкаратыўная кампазіцыя "Дуэт" і "Пакутныя" з каляровага шкла 1999 г.

Мне асабліва спадабаліся яго вырабы з бескаляровага шкла "Мадонна з дзіцём", "Магдаліна", "Муза", "Еўфрасіння", "Анёл".

Есць таксама ў калекцыі цудоўная ваза з шкла на блакітным фоне якой размешчана выява Леніна. Гэта ваза была зроблена ў 1950 годзе, на жаль аўтар невядомы.

І колькі яшчэ можна расказаць, колькі яшчэ можна назваць майстроў, з-пад рук якіх выходзяць такія цудоўныя рэчы, якія ўпрыгожваюць не толькі нашы пакоі, але і наш духоўны свет.

Шарапава Люба.
Студэнтка I курса БУК.

Новае стагоддзе і тысячагоддзе

КАЛЕНДАРЫ У МІНУЛЫМ І ЦЯПЕР

(Заканч. Пач. на ст. 5)

Праз кожнае стагоддзе розніца паміж двума календарамі павялічваецца на адзін дзень (XУIII ст. – 11, XIXст.-12, XXст. –13). А гэта азначае, што ў XXI яна павінна складаць ужо 14 дзён. (Гл.: Хренов Л.С., Голуб И. Я. Время и календарь. М., 1989.С.75). Напрыклад, 15.04.2001 г. – 01.04. па с.ст.; 14.04.2010 г. – 31.03. па с.ст. і г.д. Аднак афіцыйная праваслаўная пасхалія, якая яшчэ раней была складзена царквою, і ўсе календары на наступны год гэтую асаблівасць не ўлічваюць. Вялікдзень (Пасха) у 2001 г. у праваслаўных будзе 15 красавіка (па с.ст. – 2), у 2010 г. – 4 красавіка (па с.ст. – 22 сакавіка), г.зн. розніца зноў на 13 дзён.

Памылка? Магчыма, што свядомая. Бо зноў такі адпавядае прынцыпу – змены вернікі не прымуць. Тады атрымліваецца, што даты царкоўнага календара стала звязваюцца з датамі – грыгарыянскага, і дадзенае леталічэнне толькі ўмоўна можна назваць юліянскім, таму што прымае асобныя рысы сучаснага агульнапрынятага стылю.

Сёння ў Расіі (Масква, Санкт-Пецярбург, Кастрама і інш.) выпускаецца шмат розных календароў, якія запаланілі паліцы нашых кнігарняў і вулічных лавак пад адкрытым небам. У гэтым праяўляецца не толькі паражэнне ў абароне свайго рынку, але і наша неразборлівасць, недальнабачнасць і поўная навуковая некампетэнтнасць.

У кожнага народа ёсць свой каляндар, бо ён створаны на аснове мясцовых прыкмет і назіранняў за надвор'ем і прыродаю згодна свайго менталітэту і традыцый. Хіба ж прыкмета аб надвор'і, занатаваная недзе далёка ў Расіі можа нармальна перанесціся на беларускую глебу? Гэта – антынавукова. Народны каляндар - гэта адна з форм духоўнага жыцця нацыі са сваімі сродкамі, якія штучна перанесці, запазычыць, украсці ў іншага народа бяздумна і недальнабачна. Магчыма, за гэтыя недахопы віну ўсклаці можна на гандляроў, некаторых чыноўнікаў. Але пра што гаварыць, калі падобным займаюцца тыя з "беларусаў", каму даверана душа народа, яе будучае фармаванне.

Не вельмі ўдалай спробай беларусканароднага календара (БНК) з'яўляецца кніга "Радуга времени" (Мн.: Ураджай, 1997. –302 с.) Савелія і Ядзвігі Паўлавых. У шэрагу тэкстаў аўтары не пазбеглі іх палітазацыі і суб'ектызму, асабліва пры апісанні бітвы пад Оршай (1514 г.) і некаторых святаў. Вось адзін з прыкладаў: "День Октябрьской революции – один из национальных праздников Белоруси. Как бы ни старались противники социального прогресса вычеркнуть ее из анналов истории, это им не под силу" (С.246). Справа ў тым, што па прынцыпах складання БНК "Дзень рэвалюцыі" не можа быць уключаны ў народны каляндар. Калі ж упершыню ідзе размова аб яго ўключэнні, то аўтары павінны прывесці навуковыя сведчанні, а не эмацыянальныя высілкі і асабістыя жаданні. На гэтай падставе нельга ўключыць без належнага абгрунтавання і "святы" тыпу "День синицы" (С.247), " Всемирный день окружающей среды" (с.133). і нават царкоўныя святы і памятныя дні, што не прайшлі адпаведнай фальклярызацыі "День Владимира" (с.158) і таксама ўсіх святых, пакутнікаў, якія звязаны з Беларуссю "День памяти Ольги" (с.158), "День прославления святителя Георгия Конисского" (с.183). і іншых. Пра беларускасць іншых святаў асобная гаворка. Часта ў кнізе проста распавядаецца пра расійскае свята, бо матэрыялы ўзяты з адпаведных крыніц. Значыць ідзе падман чытача. У навуцы гэты працэс яшчэ называецца асіміляцыяй. І тут няма апраўдання ні славянствам, ні інтэграцыяй братніх народаў.

Падобнымі недахопамі вызначаецца і дапаможнік "Дзень за днём: Прыкметы надвор'я, а таксама народны каляндар-месяцаслоў", што сабраў і апрацаваў А. У. Русецкі (Мн., 1997; 2000).

Мы нават не супраць таго, што складальнікі календароў выкарыстоўваюць нашы матэрыялы і іншых даследчыкаў і не называюць крыніц. Як гаворыцца, гэта паўбяды. Горш тое, што яны ўжываюць няўмела і неабачліва. Неабдуманае і несвядомае спісванне прыводзіць да грубейшых памылак. Так здарылася, напрыклад, з прысвяткамі і святамі "рухомага" царкоўнага календара, калі ў дадзеным выданні яны атрымалі сталае месца ў годзе (гл.: Масляны тыдзень, Вялікі пост і г.д.).

Яшчэ больш недарэчнасцяў звязана з тым, што складальнік карыстаўся таксама не беларускімі крыніцамі. Параўнайце: "15 студзеня – Сільвестр. На Сільвестра – курынае свята. Петушынае пяро вее радасць на сяло. Чысцяць куратнікі, рамантуюць насесты, абкурваюць сцены" (с.78); "Сильвестр, Селивестров день. На Сильвестра – куриный праздник. Чистят курятники, ладят нассесты, окуривают стены" (Круглый год: Русский земледельческий календарь/Сост. А. Ф. Некрылова. – Челябинск, 1996. С.56).

Капіраванне і спісванне з небеларускіх крыніц у выданні мноства. Уступнага артыкула, акрамя нефарматыўнай кароценькай анатацыі, няма, дзе б тлумачылася пазіцыя складальніка. Нідзе не ўказана літаратура.

Шкада, што падобныя кнігі яшчэ і перапісваюцца, а да іншых (магчыма лепшых) не даходзіць чарга. Але будзем спадзявацца, што ў новым стагоддзі тысячагоддзі памылкі нас і нашчадкаў абмінуць. Ва ўсякім выпадку ўсім жадаем гэтага.

Алесь Лозка.

Прэўрацкі В.В.

Будслаўская Беларуская гімназія (1917-1919)

Дакументы і матэрыялы

Гісторыя станаўлення Будслаўскай беларускай гімназіі і яе развіцця – нешта светлае, узнёслае ў перыяд імперыялістычнай і грамадзянскіх войн, замежнай інтэрвенцыі. Паўсюдна чужынцамі тварыліся гвалт і здзекі, тапталіся беларускія палеткі, а наш народ, не зважаючы ўвагі на ўсе перашкоды, займаўся стваральнай працай. Здаецца, у будынку гімназіі знайшлі адлюстраванне ўсе спадзяванні беларускіх сялян і мястачкоўцаў на спыненне несправядлівых, рабаўнічых войн і будаўніцтва новага, справядлівага грамадства.

Публікацыя новых дакументаў і матэрыялаў дазволіць адчуць подых той эпохі, узнавіць невядомыя да гэтага часу факты. У верасні 1999 года на старонках газеты "Наша слова" друкаваўся падобнага кшталту матэрыял, таму гэтую публікацыю можна назваць працягам той першай спробы.

Х Х Х

М. Буцлаў. Ужо другі год, як адчынена ў Буцлаве гімназія. Дзякуючы стараньням т.т.Вайневіча і Будзьцы приступлена да будовы свайго ўласнага дома. Пакуль што адчынена толькі першая ступень гімназіі (4 класы фізназіі). Усё праходзіцца ў роднай беларускай мове. Вучняў вельмі многа, каля 400 чалавек, - усе дзеці сялянскай вясковай беднаты. Навучаньне агульнае для хлапцоў і дзяўчат.

У гэтым мястэчку добра ўжо наладзіўся беларускі тэатр. Ставяцца галоўным чынам п'есы: "Пашыліся ў дурні", "Каліс", "Паўлінка" і г.д. Арганізуецца хор. Працаўнікі вельмі шкадуюць, што няма выданых народных сьпеваў з нотамі.

Віленская газета. "HRAMADZIANIN". 1919, (№9) 15 лютага.

16/VIII.1918 № 1286
Г. Нач. Ген. Штаба X Армии

На запрос от 10/VIII за № 13860/18 сообщаем следующее:

Плату за учение в Будславской Белорусской Гимназии предположено не взимать в интересах привлечения в Гимназию возможно большего количества учащихся белоруссов, каковые составляют здесь беднейший клас населения – крестьян и мещан. В крайнем случае таковая будет взиматься с состоятельных учащихся на специальные расходы, как – на оборудование естественного и физического кабинетов, библиотеки, учебных мастерских и т.п., для каковой надобности, в таком случае, особых ассигнований не потребуется. Расходы же на содержание Гимназии (жалованье учителям, служащим, отопление, освещение, канцелярские расходы и т.п.) весьма необходимо покрыть полностью за счет Государственной субсидии.

Народный Секретариат, принявший под свое попечительство Будславскую Белорусскую Гимназию, гарантирует ее доходы, в виду ее громадного культурного значения для белоруссов.

Повторяя свою просьбу – выдать Государственную субсидию на содержание названной гимназии, согласно представленной смете, Народный Секретариат покорнейше просит до решения этого вопроса выдать запрошеные средства для скорейшей постройки здания упомянутой Гимназии, на что ваше согласие было уже изъявлено.

Председатель Народного Секретариата И. Середа.
Управляющий делами
Народного Секретариата Л. Заяц.

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА НАРОДНЫ СЭКРЭТАРЫЯТ

ПАПЯЧЫЦЕЛЬСТВУ БЕЛАРУСКАГА ВУЧЭБНАГА ВОКРУГА

4 ЛІСТАПАДА 1918 Г.
Место Менск.

Летась самім народам заложана ў м. Будславе першая сялянская беларуская гімназія. Ані, як вядома, дастаткі сялян-беларусаў самыя марныя, так што чуць іх хваціла на ўтрыманьне гімназіі праз першы 1917/1918 школьны год. Цэнючы першы пачын паміж беларускімі сялянамі да будовы роднай школы, Народны Сэкратарыят заапекаваўся Будслаўскай гімназіяй і даў падмогу на будову патрэбнага там дому для гімназіі. А на ўтрыманьне настаўнікаў гімназіі, Народны Сэкратарыят прасіў Штаб X Арміі выдаць грошы на 1918/1919 школьны год – 42.000 рубльоў. Дагэтуль на гэну прозьбу ня было адказу, а цяпер напэўна ня будзя, бо школьныя справы перайшлі цяпер пад Ваш загад.

Народны Сэкратарыят рупіцца, каб з нідастаткаўні ўцярпела Будслаўская гімназія і гэтым пісьмом просіць Вас – як мага хутчэй зацьвердзіць сьмету на ўтрыманьне Будслаўскай гімназіі і выдаць Пэдагагічнаму Савету гімназіі асыгноўку на грошы.

Народны Сэкратар Асьветы (Подпіс)
Ст. Дзелавод (Подпіс)

В Главный Штаб
А. О. К. Х
19/IX/1918 г.

Прилагая при сем ходатойство попечительного Совета белорусской Будславской гимназии за № 101 от 18 сего сентября, Народный Секретарнат Бел.Нар.Респ. просит удовлетворить его ходатайство о предоставлениипустых бараков под постройки сараев и учебных мастерских для гимназии, т.к. попечительный Совет гимназии на таковые постройки никаких субсидий и ни от кого не получил.

Нар. Секрет. (Подпис)

X Армия
Штаб Армии
Отд. УС № 13860/18
Перевод
Г-ну Середа
в Минск

Прежде, чем обсудить вопрос о государственной субсидии для Гимназии в Будславе, необходимо установить, на какие определенные годовые доходы (в виде платы за учение, либо стипендий для нуждающихся учеников со стороны заитересованных сторон) можно расчитывать и кто гарантирует эти доходы.

Прошу сообщить соответственную справку.

Начальник Генерального Штаба Полковник Штапф.

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА
НАРОДНЫ СЭКРЭТАРЫЯТ
2 кастрычніка 1918 г.
Место МЕНСК

В Главный Штаб А.О.К. Х.

Препровождая при сем донесения директора белорусской гимназии в м. Будслав Виленской губ. От 1 сего октября за № 35 по поводу выселения вышеуказанной гимназии из занимаемого ею помещения по распоряжению владельца сего дома г. Оскерко Народный Секретариат, присоединяясь к соображениям, изложенным в вышеупомянутом донесении, просит Высшее Германское Командование по мере возможности оказать свое содействие к дальнейшему существованию гимназии предоставление занимаемого ею ныне помещения до весны 1919 г., т.е. до постройки здания гимназии, в порядке реквизиции за плату, какая будет назначена.

Если таковым порядком обеспечить гимназию помещением невозможно, то Народный Секретариат просит распоряжения, чтобы гимназия не была выселена административным порядком, с предоставлением владельцу дома права, если он того пожелает, обратиться в Суд.

(Без подпісу).

Вінцэнт Жук-Грышкевіч

З кнігі "25 сакавіка: Успаміны зь Менску, Будслава, Вільні, Празе, савецкай турмы" (Таронта, 1978):

1918 г.
Будслаў.

25-га сакавіка ў Будславе

Гэта было ў Будславе Вялейскага павету, у Беларускай Гімназіі, якую заснавала беларуская мясцовая інтэлігенцыя й сялянства ўласнымі высілкамі пасьля выбуху расейскай рэвалюцыі. Цяга да навукі ў людзей была так вялікая, што існуючыя там толькі чатыры клясы зьмесьцілі больш за 300 дзяцей. Гімназія працавала нармальна й пад нямецкай акупацыяй у 1918 годзе. Немцы цікавіліся толькі, каб была добра пастаўлена нямецкая мова і каб сярод вучняў ніхто не было бальшавікоў. Я быў прыняты ў 4-ю клясу, але, пакуль набраўся кантынгент, сядзеў у трэцяй.

Дзесь у канцы сакавіка дайшла вестка зь Менску аб абвешчаньні незалежнасці Беларусі й да Будслава. Аднаго дня, памятаю, калі дырэктар Васілевіч, узварушаны й вясёлы, хадзіў па ўсіх клясах і дзяліўся з вучнямі гэтай радаснай навінай. "Рада Беларускай Народнай Рэспублікі абвясціла незалежнасць Беларусі, наш край будзе вольным і незалежным, як калісь даўней. Будзе мець свой урад, сваё войска, сваіх урадніkaў, свой скарб і свае школы. Цяпер беларусы будуць самі гаспадарамі на сваёй зямлі, і ня будзе ўжо нас трывожыць і страшыць чужое войска й паліцыя", - тлумачыў ён. Вучні слухалі гэтыя словы зь вялікім зацікаўленнем і ўвагай, хоць многія яшчэ й не разумелі ўсёй важнасці гэтай гістарычнай падзеі ў жыцці Беларусі. "Абвяшчэньне незалежнасці Беларусі, ёсьць вялікім нацыянальным сьвятам для ўсяго беларускага народу, - казаў ён далей, - і наша гімназія мусіць адсвяткаваць гэта сьвята дасіойна й урачыста. Сьвяткаваньне адбудзецца ў наступную нядзелю а шостай гадзіне вечара. Хорам і дэклямацыямі займуцца настаўнікі Панковіч і Ігнатава, яны-ж прыгатуюць усю праграму. А вы, дзеткі, скажыце сваім бацькам аб радаснай навіне й запрасіце іх на сьвяткаваньне разам з іхнімі сябрамі й знаёмымі.

Праз цэлы тыдзень гімназія была ўва ўзбуджаным сьвяточным настроі. Пасьля лекцыяў адбываліся сьпеўкі й рэпетыцыі дэклямацыяў. Хадзілі ў лес па ялінкі й дзеразу, каб прыбраць зеленьню залю. На лекцыях рысункаў рысавалі Пагоню й бел-чырвона-белы сьцяг. Настаўнік рысаваньня сьв.пам.Мікола Шыла сказаў, што найлепшыя рысункі будуць павешаны ў залі ў дзень сьвяткаваньня. Гэта дадавала імпэту й стараньня ў працы. Сьцяжкі выходзілі ня блага, але з Пагоняй было горш. Мой сусед Кіслы так праняўся нацыянальнымі колерамі, што ягоны конь у Пагоні выйшаў бел-чырвона-белым. Пры конкурсе настаўнік амаль усе сьцяжкі прыняў годнымі й пазней упрыгожыў імі залю. Пагоні -ж былі збракаваны ўсе. Настаўнік сказаў, каб кожны ўзяў сваю сабе на памятку, а для залі намаляваў сам вялікую прыгожую Пагоню.

Нарэшце прыйшоў даўгачаканы дзень сьвяткаваньня. Людзей сабралося столькі многа, што яны запоўнілі залю, сумежныя клясы й нават сенцы. Прыйшлі яны зь мястэчка і з суседніх і далейшых вёсак. Урачыстасць адчыніў дырэктар палкай, хоць і доўгай прадмовай. Ён прывітаў усіх зь вялікай навінай абвяшчэньня незалежнасьці Беларусі й вытлумачыў, якое значэньне мае гэты векапомны акт. Пазьней ён прачытаў цэлую лекцыю з гісторыі Беларусі, насьвятляючы найважнейшыя мамэнты. Полацкі перыяд і Вялікае Княства Літоўскае, зьвяртаючы асаблівую ўвагу на ролю беларускае мовы й культуры ў апошнім.

Вялікі натоўп людзей у цішыні ўспрымаў як нешта сьвятое першы раз пачутыя словы са сваёй гісторыі. Патрыятычны настрой узрастаў. Прадмова дырэктара закончылася магутным клічам народу: "Хай жыве Незалежная Беларусь!".

Далей прамаўлялі прадстаўнікі ад Гімназіяльнага Камітэту бацькоў і ад валасьці, а таксама сьв.пам. інжынэр архітэктар Дубейкаўскі зь Вільні, які кіраваў будаваньнем дому для гімназіі. Якісь дзядзька з Камарова ці Аленак пачаў прамаўляць, але ня мог скончыць, узварушаньне душыла яму словы ў горле. Ён патрапіў толькі сказаць: "Хай жыве Незалежная Беларусь!". Словы гэтыя, падхопленыя народам, зноў паліліся магутнай хваляй па гімназіянальным будынку і пляцы.

Пасьля кароткага перапынку пачалася канцэртная частка. Паліліся стройныя харавыя мелодыі беларускай песьні, што дагэтуль, бязь ніякага дыржорства, бытавала ў народзе. І песьня, нібы атрымаўшы адукацыю, гучэла прыгажэй, як у звычайных жаночых сьпевах. "Бач, як стройна пяюць? – падміргвалі адна другой жанчыны, - а здаецца гыя самыя песьні, што й мы сьпявалі, відзіш, што значыць навука?" Песьні чаргаваліся з дыклямацыямі. Найбольш спадабаліся дэклямацыі Зімношышкі "Бор" – Купалы, і "За свабоду сваю" – КУпалы, прадэклямаваны найменшым з прысутных – вучнем В. Са сцэны зьнясьлі на руках. Нельга было зразумець, ці ён плакаў, ці сьмяяўся. Супакоіўся тады толькі, як уткнуўся ў падол роднай маткі.

Урачыстыя, паважны настрой сьвяткаваньня перайноў у весялосьць, калі вучні на сцэне заскакалі "Лявоніху". У танцы прымала ўдзел уся сялянская грамада, бо набудслаўскаму звычаю жанчыны й мужчыны ў такт музыкі прыплескваль рукамі, а некаторыя й прытупвалі нагамі.

Так весялілася ўся грамада, народ спраўляў сваё нацыянальнае сьвята. Ён здаваў сабе справу з важнасьці падзеі ў сваёй гісторыі. Тут ня было нічога штучнага. Атмасфера была шчырай, натуральнай радасьці й задавальненьня.

А як пачалі разыходзіцца, толькі й гутарка была аб тым, як пачнецца разбудоўвацца жыцьцё ў новай, вольнай Беларусі, у якой зямлёй будзе карыстацца той, хто сам на ёй працуе. Моладзь парушала вайсковыя тэмы, выказвала гатовасьць пайсьці пад родныя сьцягі, як толькі паклічуць. Ведала добра, што першай і неабходнай справай было замацаваньне незалежнасьці маладой Беларускай Народнай Рэспублікі.

А было іх – стройных, як дубы, - толькі ў самым мястэчку некалькі дзесяткаў, моцных духам, сьвядомых нацыянальна маладых людзей. Не адзін добры горад мог пазайздросьціць у гэтым маладому Будславу. Адны зь іх паварочваліся з войска, пабыўшы ў беларускіх гуртках, другія павырасталі за час вайны. Дзякуючы ім, мястэчка, апрача гімназіі, мела клюб і бібліятэку, тэатр зь вялікай заляй, што пакінуў штаб расейскай арміі, хор і струнную аркестру. Ня было нядзелі, каб не адбылося якое прадстаўленьне ці канцэрт. І ня было ані сварак, ані непаразуменьняў. Работа йшла ў атмасферы задавальненьня й згоды пад уплывам цягі да веды й мастацтва. Маладое й здаровае беларускае жыцьцё станавілася на ўласныя ногі, абяцаючы ўзрасьці да сілы волата.

Бязьлітасны лёс, аднак зноў пачаў баразьніць узыходзячую беларускую рунь. Ворагі з Усходу й Захаду шчапіліся кляшчамі ў барацьбе за беларускую спадчыну нашых дзядоў, топчучы маладыя ўсходы, руйнуючы й пераварочваючы стальлю той грунт, зь якога гэтыя ўсходы ўзрасталі.

Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

Нацыянальны мастацкі музей быў заснаваны ў 1939 г. У 15 экспазіцыйных залах знаходзілася каля чатырохсот адзінак жывапісу, скульптуры, графікі, створаных рускімі і заходнееўрапейскімі майстрамі XУIII-XX ст. Калекцыя мела творы такіх вядомых рускіх мастакоў, як І. Шышкін, І. Н. Крамскі, Сяроў, Айвазоўскі, Шубін, Саўрасаў і інш. На момант адкрыцця музея ў яго фондах было больш за 1200 мастацкіх твораў. У 1940 г. музей мастацтваў ім. А. С. Пушкіна і Эрмітаж перадалі Беларускай мастацкай галерэі калекцыю гравюр і мэблі працы заходнееўрапейскіх майстроў. Супрацоўнікі музея збіралі помнікі нацыянальнага мастацтва, набывалі карціны беларускіх савецкіх мастакоў. Карцінная галерэя час за часам павялічвалася. У час Вялікай Айчыннай вайны Дзяржаўная карцінная галерэя была разрабаваная акупантамі. Пасля вайны працу па збіранні музейных каштоўнасцяў узначаліла Алёна Васільеўна Аладава, якая шмат гадоў працавала дырэктарам музея.

На выдзеленыя ўрадам рэспублікі сродкі ў прыватных зборах Масквы, Ленінграда і іншых гарадоў былі набыты творы, якія склалі асноўную частку сучаснай калекцыі твораў мастацтва.

Дзяржаўная карцінная галерэя БССР у 1957 г. была перайменавана ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР, а ў 1993 г. – у Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь. Экспанаты для музея набываліся не толькі паасобку, але нават і суцэльнымі выстаўкамі. У калекцыі музея беларускія абразы, драўляная скульптура 16-18 ст., слуцкія паясы, заходнееўрапейскі жывапіс. У музеі значная калекцыя мэблі, у тым ліку эпохі Людвіка 14, збор камінных гадзіннікаў, вялізарная калекцыя фарфору. Асноўную каштоўнасць мелі 48 слуцкіх паясоў, сярод іх былі і залататканыя паясы фабрык Маджарскага ў Слуцку, Пасхаліса ў Ліпкаве, Ф. Маслоўскага ў Кракаве. Беларускае мастацтва 18-20 ст. было прадстаўлена творамі А. Альпаровіча, М. Філіповіча, Я. Кругера, В. Цвіркі, У. Хрысталёва, А. Шаўчэнкі і г.д.

У геаграфічным аддзеле больш за 700 гравюр, літаграфій беларускіх, расейскіх і заходнееўрапейскіх майстроў.

Музей размешчаны ў спецыяльна ўзведзеным паводле праекту архітэктара М. Бакланава будынку, плошча залаў якога складае 1749 квадратных метраў.

Музей праводзіць выставы айчынных і замежных майстроў, ажыццяўляе навуковую і творчую сувязь з музеямі за межамі рэспублікі, арганізуе выставачны абмен, праводзіць лекцыі, экскурсіі, заняткі клубаў мастацтвазнаўцаў і аматарскага мастацтва, памагае ствараць карцінныя галерэі аддзелы ў іншых музеях рэспублікі.

Філіялы музея:

Музей народнага мастацтва ў Раўбічах Мінскага р-на,

Музей Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве,

Карцінная галерэя ў в. Гурыны Мазырскага р-на,

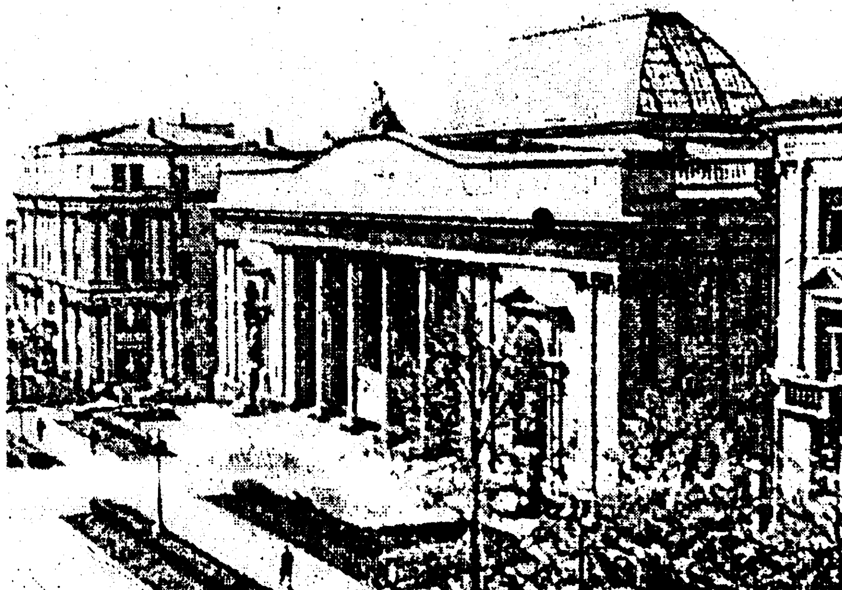
Аддзелы музеяб карцінная галерэя.

Выставачная зала у б.кляштары францысканцаў 17 ст. у в. Гальшаны – Ашмянскага р-на,

Мірскі замак (Карэліцкі р-н).

Плануецца адкрыць музеі ў доме беларускага мастака 19 ст. В. М. Ванькові ча, Ломжыцкай сядзібе, музей-майстэрню З. Азгура (усё ў Менску). Музей мае бібліятэку і рэстаўрацыйную залу.

Дзейная пастаянная экспазіцыя складаецца з 5 залаў. Першыя дзве залы прысвечаны беларускаму мастацтву (Тэмперны жывапіс XУ-XУIII ст. Калекцыя партрэтаў з Нясвіжа і Горадні), другая – еўрапейскаму (Заходнееўрапейскі жывапіс XУII-XX ст.), а чацвёртая і пятая – расейскаму мастацтву.

У першай зале ўтрымліваюцца творы 12 – 19 ст. Помнікі 12-13 ст дэманструюць сувязі нашых гарадоў з Кіеўскай Руссю. Мастацтва 14-16 ст., калі беларускія землі ўваходзілі ў склад ВКЛ, характарызуецца захаваннем спрадвечных мясцовых традыцый, культуры Візантыі і актыўным захаваннем заходне-еўрапейскіх узораў. У абразах 15-16 ст. "Маці Боская Адзігітрыя", "Параськева" (Са Случчыны), "Маці Боская Адзігітрыя Смаленская" (з Дубянца) выяўляецца сімбіёз гэтых арыентацый і стварэнне нацыянальнай мастацкай школы. У Беларусі паралельна з іканапісам у традыцыях еўрапейскага мастацтва (Рэнесансу) развіваецца партрэтнае мастацтва. Выдатным прыкладам з'яўляецца партрэт Ю. Радзівіла ў латах, партрэта Януша Радзівіла, Грызельды Сапегі (1630г.), Альберта Станіслава Радзівіла (1640). Гэта толькі мізерная частка той калекцыі, якая ў свой час знаходзілася ў Нясвіжскім замку. Больш за ўсё мне запомнілася драўлянае "Распяцце" 14 ст., выкананае ў раманскім стылі, а таксама "Царскія варота" 14 ст. Сярод карцін трэба адзначыць партрэты Аўгуста Панятоўскага 1783 г. мастака Юзафа Геені, а таксама нацюрморты Хруцкага "Бітая дзічына, агароднiна і грыбы".

Другая зала прысвечаная творчасці беларускіх мастакоў к. 19 п.п.20 ст. На гэтыя гады прыпадае творчасць двух пейзажыстаў, ураджэнцаў Беларусі – С. Ю. Жукоўскага, В. К. Бялініцкага-Бірулі. Тэматыка творчасці С. Жукоўскага вельмі разнастайная. Пераважнае месца ў творчасці мастака займае тэма маёнткавага пейзажу і маёнткавага інтэр'еру. Гэтай тэме прысвечаны карціны: "Былое", "Настуркі", "Ліпеньская зялёная ноч". Мне спадабалася карціна "Кутняя гасцёўня", якая была намалявана з натуры і захоўвае непрадузятасць першага ўражання ад убачанага. Паступова пералічаны прадметы, якія запаўняюць яе: столік, фатэлі, канапа, на сценах карціна за вакном – вясна. В. Бялініцкі-Біруля болей пісаў пейзажы. У іх ён адлюстраваў вясновае абуджэнне прыроды. Гэтай тэме прысвечаны карціны "Вясна ідзе", "Ранняя вясна", "Сакавік". Вельмі цікавая карціна "Зімовы сон", за якую мастак у 1912 г. на конкурсе ў Барселоне стрымаў бронзавы медаль. У экспазіцыі таксама прадстаўлены творы Янкеля Кругера, Льва Альпяровіча, Язэпа Драздовіча, М. Філіповіча і інш.

Трэцяя зала прадстаўляе творы еўрапейскага мастацтва. У самым пачатку мы бачым партрэт Аляксандра Астроўскага (1670 г.) польскага мастака Андрэя Стэха, а таксама партрэт Уладзіслава Дамініка Заслаўскага-Астроўскага мастака Барталамея Строведя (Польшча). Мне вельмі спадабалася карціна Францэска-Джузэпэ Казановы, які жыў у Італіі ў 18 ст. Трэба адзначыць творы французскага мастака Луі Сельвестэра (1675-1760). Гэта партрэт Францішкі-Ізабэлы Флемінг, а таксама мне спадабаліся карціны шведа Беніта Нордэнберга "Пасля палявання" і партрэт Міхаіла Казіміра Агінскага мастачкі Анны-Разіны Лісеўскай. (1716-1783).

Наступная зала прысвечана творчасці расійскіх майстроў. Адразу кідаецца ў вочы партрэт Імператрыцы Кацярыны II к. 18 ст. невядомага майстра, які пры стварэнні карціны глядзеў на імператрыцу знізу ўверх. Далей мы можам пабачыць вельмі маляўнічую карціну Ф. М. Мацвеева "Італьянскі пейзаж" 1809 г. На пярэднім плане вялізарнае дрэва. Унізе – маленькія людзі. На заднім плане праз раку на гары--замак.

Мяне вельмі ўразіла карціна Трапіліна "Бандыт" (1830г.), на якой намаляваны прыгожы і горды малады чалавек з пісталетам у руцэ. Захапляе сваёй трагічнасцю карціна В. У. Пукірава "Няроўны шлюб" (1875 г.). На пярэднім плане тры асобы: жаніх (вельмі стары чалавек), святар і маладая, гадоў 17, нявеста. Яна, сумная апусціла свечку і не падымае вочы на свайго жаніха.

Апошняя, пятая зала прысвечана творчасці расейскіх мастакоў к. 19 - п.20 ст. Тут можна ўбачыць творы Рэпіна, Сярова, Машкова, Шышкіна. Адразу кідаецца ў вочы палатно К.Я. Макоўскага "Балгарскія пакутніцы". На карціне адлюстравана расправа турак над балгарскімі жанчынамі ў хрысціянскім храме. **Запомнілася праца** В. А. Сярова (1856-1911) "Адчыненае акно. Бэз" (1886г.). Нельга пакінуць без увагі работы Сцяпанава "Продаж каровы", Вераб'ёва "Асенняя ноч у Пецярбурзе, Прыстань з егіпецкімі сфінксамі на Няве ноччу", Машкова, Нацюрморт з дынямі і абрбузамі".заканчваецца экспазіцыя выдатнай калекцыяй вырабаў з фарфору.

У Нацыянальным мастацкім музеі адчынілася міжнародная выстава фотаздымкаў. Працы даволі цяжкія для разумення і тым больш складаныя для ўспрымання і апісання. Мне запомніліся здымкі неба, якія былі зроблены ў розных гарадах свету нямецкім фатографам Штэфанам Халеканпам. Фатаграфіі вельмі падобныя адна на адну, гэта наводзіць на думку, што іх аўтар хацеў данесці да нас, што мы жывем у розных краінах, на розных мацерыках, але пад адным небам. На выставе былі прадстаўлены і беларускія майстры. Вельмі цікавыя здымкі атрымаліся ў нашага земляка Дзяніса Сянюгіна. Але мне здаецца, што гэтая выстава была разлічана на спецыялістаў. Мне было цікава, але незаў-сёды зразумела, што хацеў паказаць аўтар.

Мне вельмі спадабалася наведванне гэтага музея. Яно дало магчымасць убачыць вельмі цікавыя творы. Спадабаўся і сам будынак, вялікі, прыгожы, але ёсць і заўвагі: асфальт перад будынкам у вельмі дрэнным стане, у музеі вельмі холадна і сыра, у некаторых месцах працякае дах, а асабліва дзейнічае на нервы гул ад лямпаў дзённага асвятлення. Але ў нашай краіне заўсёды не хапае грашовых сродкаў на культуру і мастацтва. Таму нам трэба быць удзячным супрацоўнікам музея, што яны у такім цяжкім становішчы сумелі данесці да нас гэтую прыгажосць, якой няма цаны.

Алесь Шулякоўская.

Давайце смяяцца па-беларуску

Сяргей Папар

З розумам…

Чалавек я не стары,
ды магу пасведчыць:
сілу маюць дактары
і, бывае, лечаць
цела ўнізе і ўгары,
і, вядома, печань.
Захварэў у вас касцяк,
прастуджана горла, -
вернуць, вернуць да жыцця,
вернуць вас да цёрла.
А калі вы пачалі
ліць, бы ў прорву, чаркі
і прасіць: "Яшчэ налі!",
і смаліць цыгаркі, -
першай печань зараве
ад ліхой гарэлкі.
Дадасцё бутэлькі дзве –
не памогуць грэлкі.
Панясецяся наўскач
вы аж да бальніцы.
Пералічыць галоўурач
вашы рэбры-спіцы.
Скажа, уздыхнуўшы, ён:
"Час для вас, мілейшы,
прыпісаць сухі закон,
най-су-шэй-шы!
Будзе чэзлая душа
каля цела віцца,
калі з поўнага каўша
піць адну вадзіцу…"
Сам я веру урачам,
нарколагу веру.
Помню, як ледзь не зачах,
пераабраўшы меру.
Урачу я уручаў
"Клятвы, нібы грошы:
-Кіну, кіну піць, харошы!
Толькі хто, -
я аж крычаў, -
хто мне дапаможа?
Зноў жа будуць запрашаць
на траіх з палучкі,..
у бяседзе прымушаць
піць аж да падучкі…
Скажуць, што не паважаю,
скажуць, што не друг…
І нальюць, але не чаю.
І прымусіць круг
выпіць чарку за здароўе,
за рабочы клас,
за знаёмых і за кроўных
выпіць, ды не квас…
Доктар, доктар паважаны,
перш за ўсё лячыць
трэба тых, хто прымушае
сілай мяне піць.
І пачуў такі адказ:
-Але сіла ўся – у вас!
Знакаміты наш прымус
б'е ў мазгі, і ставіць гуз…
І трапечыцца, як чайка,
у руках бязвольных чарка.
Я ж, як доктар, тут слабы.
Грэх бярэ спакусаю.
Распіліся, галубы!
Хопіць жыць распустаю:
налівалі ў чарапы…
До! Цяпер закусвайце!
Як я вылечу прымус?
Не хвароба гэта – груз.
Скіньце груз, настаўце вус.
на цвярозы наш хаўрус.

Чалавек я не стары.
Эх, пайду з цвярозымі,
Маюць розум дактары.
Я ж таксама з розумам.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by

Рэдакцыйная калегія:
Людміла Дзіцэвіч, Алесь Гурыновіч, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 4. 12. 2000 г.
Наклад 2900 асобнікаў. Замова № 3080
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 215 руб., 3 мес.- 645 руб.
Кошт у розніцу: 50 руб.